

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Inkluzivní vzdělávání žáků se
speciálními vzdělávacími potřebami
na základní škole**

Kateřina Hůlová

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie
Vedoucí práce: RNDr. Mgr. Ivana Čihánková
Studijní program: Sociální práce, B708
Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Inkluzivní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na základní škole* napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby byla práce zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 7. 5. 2019

.....

Kateřina Hůlová

Bibliografická citace

HŮLOVÁ, Kateřina. *Inkluzivní vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na základní škole*. Praha: Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, 2018. 107 s.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá, jak napovídá název, inkluzivním vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na základní škole. Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická část se v první kapitole věnuje pojmu inkluzivní vzdělávání. Popisuje vývoj inkluzivního vzdělávání, rozdíly v pojmech integrace a inkluze a také se věnuje legislativním dokumentům. Druhá kapitola popisuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Kapitola zprostředkovává pohled na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a na podpůrná opatření. Následující kapitola se věnuje inkluzivnímu vzdělávání na základní škole. Uvádí podmínky inkluzivního vzdělávání a představuje pojem asistent pedagoga. Praktická část bakalářské práce se věnuje vybrané základní škole ve středočeském kraji. Je zde popsána samotná škola a její pohled na inkluzivní vzdělávání. Dále jsou pak v praktické části popsána a vysvětlena opatření, kterými škola zajišťuje společné vzdělávání. Poslední část se věnuje krátkému dotazníkovému šetření, které nám pomáhá získat pohled na inkluzivní vzdělávání.

Klíčová slova

Inkluze, žák, vzdělávání, speciální vzdělávací potřeby, školský zákon, zdravotní postižení, asistent pedagoga, základní škola

Summary

The bachelor thesis deals with the inclusive education of pupils with special educational needs at the elementary school, as the title suggests. The thesis is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part in the first chapter is dedicated to the concept of the inclusive education. It clearly describes the development in the inclusive education, conceptual differences between integration and inclusion, and furthermore, it deals with the legislative documentation. The second chapter describes the education of pupils with special educational needs. This chapter provides a preview at pupils with special educational needs and supportive measures. The third chapter deals with the inclusive education at the elementary school. It sets out the conditions for the inclusive education and it introduces the term of an assistant teacher. The practical part of the bachelor thesis is dedicated to the selected elementary school in the Central Bohemian Region. The selected school and its perspective at the inclusive education are described here. In addition, pupils with special educational needs and supportive measures provided by the school for their education are detailed in the practical part. The last part focuses on a short questionnaire survey that helps to gain insight into the inclusive education.

Keywords

Inclusion, pupil, education, special educational needs, school law, disability, assistant teacher, elementary school

Poděkování

Za cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce, bych ráda tímto poděkovala RNDr. Mgr. Ivaně Čihánkové. Poděkování za podporu a motivaci patří též mé rodině a přátelům.

Obsah

Úvod.....	9
1. INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO POJETÍ	12
1.1 Vývoj inkluzivního vzdělávání a jeho stručná historie.....	13
1.2 Integrace a inkluze – rozdílné pojmy	14
1.3 Legislativní dokumenty spojené s inkluzivním vzděláváním	22
1.3.1 Listina základních práv a svobod	22
1.3.2 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením	23
1.3.3 Vyhláška č. 197/2016 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.....	24
1.3.4 Rámcový vzdělávací program a školní vzdělávací program.....	24
1.3.5 Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů	26
1.3.6 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)	27
1.3.7 Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.....	28
2. VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	30
2.1 Podpůrná opatření.....	32
2.1.1 Přehled podpůrných opatření.....	33
2.2 Podmínky inkluzivního vzdělávání	39
2.3 Asistent pedagoga.....	41
2.3.1 Historický vývoj profese asistenta pedagoga.....	43
2.3.2. Kvalifikační předpoklady.....	45
2.4 Školská poradenská zařízení	45
2.4.1 Pedagogicko-psychologická poradna	46

2.4.2	Speciálně-pedagogické centrum	46
2.4.3	Střediska výchovné péče	47
2.5	Možné výhody a nevýhody inkluzivního vzdělávání	48
2.5.1	Výhody inkluzivního vzdělávání	48
2.5.2	Nevýhody inkluzivního vzdělávání	49
SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI		50
3	CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY	53
3.1	Charakteristika školy	53
3.2	Personální zjištění	55
4	ZPŮSOBY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SVP.....	56
5	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	60
5.1	Vyhodnocení dotazníkového šetření pro asistenty pedagoga	62
5.1.1	Závěr dotazníkového šetření	70
5.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření pro učitele	73
5.2.1	Závěr a vyhodnocení dotazníkového šetření	82
5.3	Shrnutí výsledků výzkumného šetření.....	86
ZÁVĚR.....		89
Seznam literatury		91
Seznam použitých zkratk		95
Přílohy		96

Úvod

V České republice je v současné době otázka vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami stále aktuálním a hojně diskutovaným tématem. Inkluzivní vzdělávání je poměrně novým procesem a naše společnost nad začleňováním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vede diskuze a stále se nemůže shodnout, zda je to přínosné či nikoliv. Pro širokou veřejnost je inkluzivní vzdělávání stále abstraktním pojmem a možná proto panuje všeobecná nejednotnost v názorech.

Změny týkající se právě inkluzivního vzdělávání přinesla novela *Zákona o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. č. 561/2004 Sb.* – (dále Školský zákon), která je v platnosti od září roku 2016. Ačkoliv inkluzivní vzdělávání bylo v naší společnosti známé již před touto novelou a na spoustě škol prakticky funguje několik let, má veřejnost pocit, že až novela zavedla toto vzdělávání do praxe. Avšak zjednodušeně řečeno má novela pouze funkci zkvalitnění a rozšíření poskytovaného vzdělávání žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Problematika vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami mě v poslední době velmi zaujala. A to hlavně s ohledem na mé uplatnění ve školství. V současné době pracuji na částečný úvazek jako vychovatelka ve školní družině a setkávám se s žáky, kteří potřebují podporu při vzdělávání téměř denně. Psaní této práce mi proto sloužilo na utřídění znalostí a vlastních názorů na inkluzi ve vzdělávání.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je sepsat a podat uspořádané informace týkající se inkluze ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a zároveň tyto informace porovnat s vlastním výzkumným šetřením.

Bakalářská práce obsahuje teoretickou a praktickou část. V teoretické části se zabývám vysvětlením pojmu vzdělávání žáků se SVP, legislativnímu zakotvení inkluzivního vzdělávání a charakteristikou speciálních vzdělávacích potřeb. Praktická část ukazuje inkluzivního vzdělávání na vybrané základní škole.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO POJETÍ

Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami se řídí trendem současné společnosti, kdy jeho cílem je plnohodnotný přístup ke vzdělání pro všechny děti bez rozdílu. Takové vzdělávání by mělo probíhat v podmínkách běžných škol. Z historického hlediska dochází v dnešní době k postupnému posunu, od vyloučeného vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ke společnému vzdělávání na běžné základní škole.

V minulosti byla spousta dětí vzdělávána ve speciálních školách. Oproti tomu, dnešní doba nabízí takovým dětem rovný přístup ke vzdělávání¹ Dnešní model vzdělávání tak dává všem dětem stejný základ do budoucnosti ve smyslu přípravy na život ve společnosti. *„Inkluzivní vzdělávání významně podporuje totální inkluzi, která se snaží zabraňovat sociální exkluzi. (Tannenbergerová, 2016)“*²

Mezi laickou a někdy i odbornou veřejností panuje představa, že inkluzivní vzdělávání je určeno pouze pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. V takovém případě může docházet k tzv. pozitivní diskriminaci.³ Cílem školní inkluze tedy není jen začlenění dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do vzdělávání v běžné základní škole, ale správně bychom měli mluvit o společném vzdělávání všech dětí v běžném školním kolektivu.

¹ TANNENBERGEROVÁ, M. *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* Praha: Wolters Kluver ČR, a.s., 2016. ISBN 978-80-7552-008-1, str. 34

² TANNENBERGEROVÁ, M. *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?* str. 34

³ Pozitivní diskriminace je termín, který označuje snahu o zvýhodnění určitých domněle znevýhodněných skupin obyvatelstva s cílem poskytnout jim rovné příležitosti.

1.1 Vývoj inkluzivního vzdělávání a jeho stručná historie

Ohlasy po inkluzivním vzdělávání se začaly objevovat již v 80. letech 20. století. V této době měli rodiče dětí s různým postižením pocit, že pokud bude jejich dítě vzděláváno ve zvláštní škole, jeho vzdělání nebude tak kvalitní, jako kdyby bylo vzděláváno ve škole běžné. Ovšem v české republice se inkluzí stát začal zajímat až po roce 1989, kdy došlo k Sametové revoluci. Před rokem 1989 byly děti s tělesným nebo mentálním postižením často umisťovány do ústavní péče, ideálně na okraj společnosti a vzdělávány byly ve zvláštních školách. Tímto přístupem docházelo k segregaci (vytlačení ze života ve společnosti). Koncem 90. let minulého století se poprvé ve speciální pedagogice objevil termín inkluze, a poté i pojem inkluzivní pedagogika.⁴ „*V souvislosti s inkluzivním trendem se do povědomí lidí dostává chápání postižení ne jako jistého znevýhodnění, ale jinakosti. (Bargel, Mühlpachr, 2010)*“⁵

K rozvoji inkluzivního vzdělávání v naší společnosti dochází postupně a pomalu. Stále můžeme kolem sebe vidět prvky vyčleňování žáků z běžného vzdělávání do speciálních škol a institucí.

⁴ BAGEL, M., MÜHLPACHR, P. *Inkluze versus exkluze – dilema sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. 184 s. ISBN 978-80-87182-12-3., str. 25

⁵ BARGEL, M., MÜHLPACHR, P. *Inkluze versus exkluze - dilema sociální patologie.*, str. 25

1.2 Integrace a inkluze – rozdílné pojmy

S pojmem integrace a inkluze jsme se již určitě někdy setkali. Inkluze může být jako pojem méně známý, ale s pojmem integrace se téměř jistě setkal každý člověk. Známe například integrovaný záchranný systém, integrovanou dopravu aj. Dle slovníku cizích slov má pojem „integrovaný“ význam jako *spojený, sjednocený, jednotný, propojený, celkový*.⁶

Přestože můžeme tušit, co oba pojmy znamenají, měli bychom si přesto osvětlit, co si pod nimi představít. Je důležité, abychom si pojmy správně vysvětlili a uměli je vhodně aplikovat. Oba pojmy mohou na první pohled vypadat podobně a mohou být často zaměňovány. Proto může být problém správně tyto dva pojmy rozlišit nebo jim porozumět.

Obecně a zjednodušeně můžeme o integraci i inkluzi říct, že je to zařazení žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné školy. Hlavní rozdíl mezi pojmy je pak v tom, jak budeme jako škola (případně společnost) přistupovat k takovým žákům. Přesná a jasná definice obou pojmů není jednotně daná. Různí odborníci v této oblasti a autoři odborné literatury uvádějí několik různých vysvětlení a definic.

⁶ *Slovník-cizích-slov.abz.cz*. [online]. [21. 4. 2019]. Dostupné z: <https://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/integrovaný>

„Integrace & inkluze: Integrace je v současné době širokým mezinárodním hnutím za prosazování práva člověka na rovnocennou a rovnoprávnou účast na společné, nevylučující a nevyděluující kultuře. Inkluze je charakteristikou takovéto kulturní společnosti, na jejímž životě se podílejí všichni bez rozdílu. (Hájková, Strnadová, 2010)“⁷

„Inkluze vychází z celostního, „integrálního“ pojetí člověka jako jednoty biologického, psychického a sociálního. V inkluzivním pojetí má každý člověk nedělitelné právo být respektován jako plnohodnotný, rovnocenný, rovnoprávný, a současně je povinen takto uznávat ostatní jedince. Má právo na spolubytí, na účast a nevyčleňování. (Spilková, 2005)“⁸

„Inkluze je takový systém základního vzdělávání, který umožňuje všem dětem navštěvovat běžné základní školy, ideálně v lokalitě jejich bydliště. (Tannenbergerová, 2016)“⁹

⁷ HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. 1. Vyd. Praha: Grada, Pedagogika (Grada). 2010. ISBN 978-80-247-3070-7

⁸ SPILKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 311 s.

⁹ TANNENBERGEROVÁ, M. *Průvodce školní inkluzí aneb Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?*. str. 35

Lore Anderliková, v knize *Cesta k inkluzi, pomoci následující tabulky*¹⁰ vysvětluje a popisuje samotné pojmy integrace a inkluze v obecné rovině. V obecné rovině jde v integraci o proces obecného začleňování člověka do společnosti. Inkluze má podobný význam, ale lidé se v procesu inkluze zúčastňují běžných aktivit stejně jako lidé majoritní společnosti. Tabulka nám tedy ukazuje rozdílné přístupy ve vnímání integrace a inkluze.

INTEGRACE	INKLUZE
Definuje člověka na základě existujícího či neexistujícího „defektu“.	Vidí člověka jako osobnost, která v určitých situacích potřebuje pomoc.
Brání se ve společnosti rozšířenému rozdělování na určité skupiny.	Odvolává se na lidská práva a požaduje, aby školy odpovídaly potřebám žactva.
Vychází ze dvou skupin: postižení a ne-postižení, tzn. Ve školském zařízení a škole – děti s nebo bez speciálních vzdělávacích potřeb.	Vychází z nedělitelných, heterogenních skupin žáků.
Má dosáhnout začlenění jedinců, kteří byli dosud vyčleněni.	Uznává rozdílnost všech zúčastněných a očekává od skupiny, že si je této skutečnosti vědoma a počítá s ní.
Rozděluje do skupin, které se dávají dohromady podle potřeby, např. podle pohlaví, odpovídajícím normám, nadání, sportovci, postižení, mluvící jiným jazykem atd., a podle toho vytváří nabídku. Ostatní se musí/smějí účastnit nebo mají zvláštní program.	Hledá možnosti, jak zapojit všechny: společná práce na určitém stupni, práce, při nichž jedni pomáhají druhým, učení se prostřednictvím aktivního přihlížení, pozorování nebo možnosti zapojit se v různých oblastech.
Znamená nalézt způsob, jak se připojit ke společnosti.	Očekává spoluúčast a spoluvytváření každého jedince ve společenství.
Nabízí možnost „vnořit“ se do vlastní skupiny.	Uznává individualitu každého jedince a má ji na zřeteli.
Zohledňuje skupinu „normální“ a jejich schopnost přijímat.	Podporuje každé dítě v jeho vývoji individuálním i vhodným využitím skupinového efektu.

¹⁰ ANDERLIKOVÁ, L. *Cesta k inkluzi: úvahy z praxe a pro praxi*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-765-1. Str. 4

Na předchozí straně jsme se dočetli, jak správně uchopit obecné pojmy integrace a inkluze. Nyní je potřeba si vysvětlit pojmy integrované vzdělávání a inkluzivní vzdělávání.

Integrované vzdělávání – obsahuje takové přístupy a způsoby zapojení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, které vedou ke vzdělávání žáků na běžných školách.¹¹ Od 80. let probíhá v České republice integrované vzdělávání převážně v běžných základních školách. Při integrovaném vzdělávání se můžeme také setkat s individuální nebo skupinovou integrací.

- Při individuální integraci se dítě vzdělává v jedné třídě společně s dětmi bez postižení nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem postižení.
- Skupinová integrace naopak probíhá ve třídě žáků, kteří mají také speciální vzdělávací potřeby v běžné nebo speciální škole.¹²

Inkluzivní vzdělávání – princip inkluze říká, že by běžné školy měly žáky vzdělávat bez ohledu na jejich fyzické, intelektuální, emocionální, sociální, jazykové nebo jiné podmínky.¹³

V inkluzivním vzdělávání jde tedy především o to, aby byli žáci začleňováni do běžné základní školy a to bez ohledu na jejich znevýhodnění. Inkluzivní vzdělávání přináší to, že jsou všechny děti, s jakýmkoli postižením, zařazeny do běžné základní školy a mohou být vzdělávány společně s dětmi bez

¹¹ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9, s.87

¹² PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. s.87-88

¹³ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3. s 32

speciálních vzdělávacích potřeb. Žáci by měli získat stejně kvalitní vzdělání bez ohledu na jejich vzdělávací potřeby.

Inkluzi tedy můžeme označit jako nikdy nekončící proces, ve kterém se lidé s postižením mohou v plné míře zúčastňovat všech aktivit společnosti stejně jako lidé bez postižení¹⁴

Velmi zjednodušeně je možné říci, že integrované vzdělávání vyžaduje větší přizpůsobení žáka ve škole, zatímco inkluzivní vzdělávání se víc snaží přizpůsobit prostředí vzdělávání samotným žákům.

¹⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. s.85

Josef Slowík ve své knize *Speciální pedagogika* ukazuje jasnější rozdělení pojmů inkluze a integrace v přehledné tabulce. Zaměřuje se na vysvětlení pojmů v souvislosti se vzděláváním žáků.¹⁵

INTEGRACE	INKLUZE
zaměření na potřeby jedince s postižením	zaměření na potřeby všech vzdělávaných
expertízy specialistů	expertízy běžných učitelů
speciální intervence	dobrá výuka pro všechny
prospěch pro integrovaného žáka	prospěch pro všechny žáky
dílčí změna prostředí	celková změna školy
zaměření na vzdělávaného žáka s postižením	zaměření na skupinu a školu
speciální programy pro žáky s postižením	celková strategie učitele

¹⁵ SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 2007. str. 32

Tato tabulka srozumitelně popisuje jednoduché rozdíly mezi vzdělávací (jinak pedagogickou) integrací a inkluzí ve formě vzdělávání žáků se speciálními potřebami. Na první pohled můžeme vidět se děje při procesu integrace a co se děje naopak při inkluzi. Domnívám se, že i pro laika je jasné, že proces inkluze je sice složitější, ale je také přijatelnější pro obě skupiny žáků.

Oba dva pojmy tedy značí začleňování osob s postižením do společnosti. V našem případě máme na mysli začleňování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné základní školy. Důvodů, proč bychom měli chtít inkluzi pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol, je několik. Osobně za hlavní důvod považuji vliv vrstevníků na žáka s postižením. Jako každé dítě, potřebuje i žák se speciálními potřebami ve vzdělávání kontakt se stejně starými dětmi. Je obecně známo, že takový kontakt má pozitivní a příznivý vliv na jeho psychický i duševní vývoj. Dalším důležitým důvodem je pak naopak rozvoj zdravých dětí. Myslím si, že pokud mají žáci ve třídě spolužáka, který potřebuje jiný přístup při výuce, může to ostatní jen obohatit. Už jen kontakt s dítětem s postižením může mít vliv na spolužákovo vidění reálného světa. Je vhodné od útlého věku děti učit jak se k lidem s postižením chovat. Že můžeme nabídnout pomoc, podporu a i to, jak je důležitá empatie. A kde jinde se to společnost naučí, než přirozeným přístupem ve škole. Děti si pak osvojí vhodný přístup nejen k dětem s postižením, ale do budoucna i k ostatním lidem. Společné vzdělávání má pak obohacující smysl pro všechny děti ve třídě. Budou vyrůstat s vědomím, že lidé s postižením do společnosti patří stejně tak, jako ony samy. A hlavně, že lidé s postižením v naší společnosti byli, jsou a budou. A to je podle mě jedna z nejdůležitějších věcí. Žáci se znevýhodněním v oblasti vzdělávání by měli být vnímáni jako naprosto přirozená součást společnosti.

Inkluze se velmi podobná integraci, ale mohli bychom říct, že jde o vyšší stupeň integrace. U integrace hraje důležitou roli samotný proces začleňování.

Naopak když mluvíme o inkluzi, bereme na vědomí, že je normální a běžné, že žák se speciálními vzdělávacími potřebami studuje společně s ostatními dětmi na běžné škole. *„Odlišnost žáků je zde vnímána jako příležitost k rozvíjení respektu k sobě i k ostatním, a ne jen jako problém či přítěž. (Tannenbergerová, 2016)“*¹⁶ Chápeme to jako samozřejmost. Při inkluzi je důležité pracovat s celou skupinou, můžeme tedy říct, že jde o společné vzdělávání. Pedagogové pracují se všemi dětmi společně a dohromady. Žák se speciálními vzdělávacími potřebami tedy nepracuje sám a necítí se ostrčený.

Dle mého názoru je inkluzivní vzdělávání ideální formou vzdělávání jak dětí zdravých, tak dětí s nějakým znevýhodněním. V dnešní době zatím převažuje integrační vzdělávání, ale postupně si i inkluze vydobývá své místo.

¹⁶ TANNENBERGEROVÁ, M. *Průvodce školní inkluzí, aneb, Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?*. str. 35

1.3 Legislativní dokumenty spojené s inkluzivním vzděláváním

V následující kapitole představím legislativu, ve které jsou zakotveny pojmy inkluze a integrace. Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na běžné základní škole je zakotveno českým právním řádem. Legislativní dokumenty jsou důležitým pomocníkem při přípravě na vzdělávání, nabízejí škole jasná pravidla a možnosti vzdělávání. Na samotnou formu vzdělávání, má pak samozřejmě vliv škola a rodiče. Řazení níže uvedených dokumentů vychází od obecnějšího významu ke konkrétnějšímu.

1.3.1 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod je výchozím a nejvýše postaveným právním dokumentem v České republice. Česká republika přijala listinu v roce 1992. Článek č. 33 říká:

(1) „Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon“¹⁷

(2) „Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.“¹⁸

Stejně jako v Listině základních práv a svobod, tak právo dítěte na vzdělání je zakotveno také v Úmluvě o právech dítěte a to v článku č. 28

¹⁷ Zákon č. 2/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992, 1. 1. 1999, *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů: 1. 1. 1999. Čl.33, odst.1

¹⁸ Zákon č. 2/1993 Sb. *Listina základních práv a svobod*. Čl.33, odst.2

1.3.2 Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením

Česká republika Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením ratifikovala v roce 2009, resp. 2010¹⁹ V článku 1 se říká: „*Účelem této úmluvy je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti.*“²⁰ Pro vzdělávání osob se zdravotním postižením je nejdůležitější článek 24, který mluví o rovných příležitostech ve vzdělávání. Odstavec 2 článku 24 zajišťuje aby:

- „a) osoby se zdravotním postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny ze všeobecné vzdělávací soustavy, a aby děti se zdravotním postižením nebyly z důvodu svého postižení vyloučeny z bezplatného a povinného základního vzdělávání nebo středního vzdělávání;*
- b) osoby se zdravotním postižením měly na rovnoprávném základě s ostatními přístup k inkluzivnímu, kvalitnímu a bezplatnému základnímu vzdělávání a střednímu vzdělávání v místě, kde žijí;*
- c) byla jim poskytována přiměřená úprava podle individuálních potřeb;*
- d) osobám se zdravotním postižením byla v rámci všeobecné vzdělávací soustavy poskytována nezbytná podpora umožňující jejich účinné vzdělávání;*
- e) účinná opatření individualizované podpory byla realizována v prostředí, které v souladu s cílem plného začlenění maximalizuje vzdělávací pokroky a sociální rozvoj“²¹*

¹⁹ LECHTA, Viktor. *Inkluzivní pedagogika*. Praha: Portál s. r. o., 2016. ISBN 978-80-262 1123-5. s 27

²⁰ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 1

²¹ Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, čl. 24, odst. 2

1.3.3 Vyhláška č. 72/2005. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních

Vyhláška č. 72/2005 byla novelizována vyhláškou č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Nová vyhláška je v platnosti od 1. 9. 2016. Tato vyhláška se zabývá činností poradenských služeb na školách nebo školských zařízeních. Upravuje poskytování poradenských služeb a účel poradenských služeb, pravidla poskytování poradenských služeb, psychologickou a speciálně pedagogickou diagnostiku, školská poradenská zařízení a další dokumentaci.

1.3.4 Rámcový vzdělávací program a školní vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program - je program, podle kterého probíhá vzdělávání na všech školách. RVP stanovuje cíle, formu, obsah a délku vzdělávání. Dříve měl RVP přílohu, která upravovala vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP-LMP). Tato příloha zanikla a žáci s LMP jsou nově vzdělávány podle RVP ZV v běžných základních školách.²² RVP z roku 2017 stanovuje pojetí vzdělávání žáků s přiznanými podpůrnými opatřeními. Například vyzdvihuje důležitost individuálního vzdělávacího plánu. Dále se RVP zmiňuje o systému péče o žáky s přiznanými podpůrnými opatřeními.

²² LECHTA, V., *Inkluzivní pedagogika*. str. 213

Školní vzdělávací program - Školní vzdělávací program (ŠVP) je vzdělávací (učební) dokument, který si vytváří každá škola v České republice. Každý učitel si ŠVP sám vypracovává dle svých představ a také na základě naplňování cílů, které si škola sama stanovila. Tvorbu ŠVP může učitel přizpůsobit pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dobře vypracovaný školní vzdělávací program by měl zohledňovat potřeby a možnosti žáků, ale také podmínky a možnosti školy.

Ve školním vzdělávacím programu škola například stanoví pravidla a průběh tvorby, realizace a vyhodnocování IVP, pravidla pro zapojení dalších subjektů do systému vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, zodpovědné osoby a jejich role v systému péče o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, specifikace provádění podpůrných opatření a úprav vzdělávacího procesu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.²³

ŠVP musí vycházet z rámcového vzdělávacího programu a musí být na jeho základě realizován. Dle MŠMT by měl ŠVP obsahovat:

- *„identifikační údaje (název ŠVP, předkladatel, zřizovatel a platnost dokumentu), charakteristika školy (úplnost a velikost školy, vybavení školy, pedagogický sbor, projekty, spolupráce s rodiči,...)*
- *charakteristika ŠVP (zaměření školy, výchovné a vzdělávací strategie, zabezpečení výuky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků mimořádně nadaných)*
- *učební plán a učební osnovy (název, charakteristika a vzdělávací obsah vyučovacího předmětu)*
- *hodnocení žáků a autoevaluace školy (sebehodnocení)“²⁴*

²³ Zákon č. 561/2004 v aktuálním znění od 1. 9. 2017 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). 2017. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>, §4- §5

²⁴ Zákon č. 561/2004 v aktuálním znění od 1. 9. 2017 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). §4- §5

1.3.5 Zákon 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů

V tomto zákoně se setkáváme s pojmem pedagogický pracovník. Zákon ve 2. paragrafu vysvětluje, kdo je pedagogický pracovník. Podle prvního odstavce je pedagogickým pracovníkem ten: „*kdo koná přímou vyučovací, přímou výchovnou, přímou speciálně-pedagogickou nebo přímou pedagogicko-psychologickou činnost přímým působením na vzdělaného, kterým uskutečňuje výchovu a vzdělávání na základě zvláštního právního předpisu.*“²⁵ Zákon také uvádí předpoklady pro výkon zaměstnání pedagogických pracovníků (učitel, vychovatel, speciální pedagog, psycholog, pedagog volného času, pedagog v zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, asistent pedagoga, trenér, metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně, vedoucí pedagogický pracovník)²⁶ Tento zákon také se zavádí do právního systému funkci asistenta pedagoga. Funkci AP popisuje § 20. Dle prvního odstavce je asistent pedagoga ten: „*který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě, ve které se vzdělávají děti nebo žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo ve škole zajišťující vzdělávání dětí a žáků formou individuální integrace,*“ nebo podle odstavce 2 „*který vykonává přímou pedagogickou činnost spočívající v pomocných výchovných pracích ve škole, ve školském zařízení pro zájmové vzdělávání, ve školském výchovném a ubytovacím zařízení, ve školském zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, nebo ve školském zařízení pro preventivně výchovnou péči.*“²⁷ Paragraf 20 také nastoluje, jaké kvalifikační podmínky musí asistent pedagoga splňovat.

²⁵ Zákon č. 563/2004, ze dne 24.9.2004, *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. Platný od 1.9.2012. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>, §2, odst.1

²⁶ Zákon č. 563/2004, *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. §3

²⁷ Zákon č. 563/2004, *o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. §2

1.3.6 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Zákon č. 561/2004 Sb. prošel novelizací zákonem zákon č. 82/2015 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Novelizace školského zákona nabyla platnosti 1. 9. 2016. Samotná novela spustila vlnu rozporuplných reakcí, kterým pomohla média. Po tom, co se ukázalo, co bude novela upravovat, nebyl snad jediný den, aby v některém z medií nevyšla nová zpráva, která odkazovala na negativní reakce lidí. Většina lidí se soustředila pouze na úpravu vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a strhly se negativní reakce. Inkluzi do běžných škol upravuje už zákon č. 561/2004 Sb. Paragraf 16-20 se zaměřuje na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Odstavec 1 § 16 říká: *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností nebo k uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám dítěte, žáka nebo studenta. Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření školou a školským zařízením.“*²⁸

Odstavec 2 § 16 vyjmenovává podpůrná opatření. Podpůrná opatření a jejich plnění jsou pak podrobně popsána a specifikována v příloze vyhlášky 27/2016.

Důležitým přínosem novely zákona je zakotvení povinnosti přijmout každého žáka ze své spádové oblasti, tedy v místě pokud nemají přeplněnou kapacitu nebo pokud rodiče nevyberou pro své dítě jinou školu. Povinnost ředitele školy

²⁸ Zákon č. 561/2004, *Školský zákon*. §16, odst. 1

přijmout každého žáka se vztahuje i na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.²⁹

Novela zákona upouští od kategorizace žáků podle jejich diagnózy, samotná diagnóza se pak stává pouze prostředkem, pomocí kterého dochází k podpoře ve vzdělávání. Dále novela charakterizuje společné vzdělávání, ale zároveň ponechává tu část, které se věnuje speciálnímu vzdělávání.³⁰ Není tedy pravdou, že žáci se SVP musejí být vzděláváni na běžné škole společně s žáky bez SVP. Žáci mohou i nadále docházet do speciálních škol nebo mohou být vzděláváni ve speciální třídě zbudované na běžné základní škole.

1.3.7 Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných nabyla platnost ve dni 21. 1. 2016 a účinnost ke dni 1. 9. 2016. Od prosince roku 2017 došlo k novelizaci vyhláškou 416/2017 Sb.

Tato vyhláška je dle mého názoru jeden z nejdůležitějších dokumentů. Vyhláška upravuje pravidla vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, obsahuje spoustu pokynů, které vedou k usnadnění integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné základní školy. Vyhláška poměrně dopodrobna upravuje a stanovuje podpůrná opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále se v § 3-4 zmiňuje se také o individuálním plánu. Podle vyhlášky se IVP se zpracovává na základě doporučení školského poradenského zařízení a žádosti zletilého žáka nebo

³⁰ Zákon č. 561/2004, *Školský zákon*.

zákonného zástupce žáka. IVP je závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka, přičemž vychází ze školního vzdělávacího programu a je součástí dokumentace žáka ve školní matrice. Vyhláška také stanovuje podoby IVP.³¹

Pokud s žákem pracuje asistent pedagoga, pak se na jeho vypracování podílí i on. Je vypracováván na základě rozhodnutí školského poradenského zařízení, zletilého žáka nebo zákonných zástupců žáků. Obsahuje druhy a stupně podpůrných opatření, identifikační údaje žáka a údaje o pedagogických pracovnících. Zejména jsou zde uvedeny informace o *„úpravách obsahu vzdělávání žáka, časovém a obsahovém rozvržení vzdělávání, úpravách metod a forem výuky a hodnocení žáka, případné úpravě výstupů ze vzdělávání žáka“*³² S individuálním plánem by měli být seznámeni všichni pedagogičtí pracovníci, kteří se na výuce žáka podílejí. V průběhu školního roku se s IVP pracuje a upravuje se dle aktuálních potřeb žáka.

Ve vyhlášce najdeme také způsob, jak by měla škola postupovat při podpůrných opatření prvního stupně a podpůrných opatření druhého až pátého stupně. V § 2 odstavci 1 a 3 se píše *„Podpůrná opatření prvního stupně představují minimální úpravu metod, organizace a hodnocení vzdělávání a jsou poskytována žákovi, u kterého se projevuje potřeba úprav ve vzdělávání nebo školských službách a zapojení v kolektivu...Podpůrná opatření druhého až pátého stupně se poskytují na základě doporučení školského poradenského zařízení a s informovaným souhlasem zletilého žáka nebo zákonného zástupce žáka.“*³³

³¹ Vyhláška č. 27/2016 ve znění účinném od 1. 1. 2018, *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.*

³² Vyhláška č. 27/2016, *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.* §3-§4

³³ Vyhláška č. 27/2016, *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.* § 2, odst.1-6

2. VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI

V posledních dvaceti letech se přístup k vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami neustále mění a dochází k jeho vývoji. Na tyto žáky začíná být pozitivně nahlíženo a jsou bráni jako součást vzdělávacího procesu.

Pojem speciální vzdělávací potřeby žáků představuje vzdělávání žáků, kteří potřebují speciální (specifický) přístup ke svému vzdělávání. Jde o takové speciální možnosti a postupy ve vzdělávání, které vycházejí z individuálních potřeb žáků a berou ohled na jedinečnost každé osoby.

Žákem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí osoba, která k naplnění svých vzdělávacích možností, uplatnění nebo užívání svých práv na rovnoprávném základě s ostatními potřebuje poskytnutí podpůrných opatření.³⁴ K žákům, pro které je potřeba upravovat podmínky jejich vzdělávání, jsou řazeni i žáci mimořádně nadaní.

³⁴ Zákon č. 561/2004, *Školský zákon*. §16, odst. 1

Školský zákon dříve rozděloval žáky se SVP do tří skupin:

- žák se zdravotním postižením - Do této skupiny se řadí žáci, kteří mají tělesné postižení, mentální postižení, smyslové postižení (zrakově, sluchové a různé vady řeči), žáci s více vadami, s autismem a se specifickými poruchami učení nebo chování závažnějšího charakteru.
- žák se zdravotním znevýhodněním - Za zdravotní znevýhodnění je považováno zdravotní oslabení, dlouhodobé onemocnění a lehčí zdravotní poruchy, které vedou k poruchám učení a chování.
- žák se sociálním znevýhodněním - Do skupiny žáků se sociálním znevýhodněním patří žáci z rodinného prostředí s nízkým sociálně-kulturním postavením a z rodin ohrožených sociálně patologickými jevy. Dále pak žáci, kterým je nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Také žáci v postavení azylantů a účastníků řízení o udělení azylu.

Toto dělení je v současné době již neplatné a školský zákon hovoří pouze obecně o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami.

Oproti tomu Viktor Lechta ve své knize *Inkluzivní pedagogika* používá dělení žáků s postižením, narušením a ohrožením.³⁵

³⁵ LECHTA, Viktor. *Inkluzivní pedagogika*. s 27

2.1 Podpůrná opatření

Žákům pomáhají při procesu vzdělávání podpůrná opatření. Formy podpůrných opatření upravuje zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a vyhláška č. 27/2016 Sb. pak specifikuje plnění PO ve své příloze. Podpůrnými opatřeními se rozumí nezbytné úpravy ve vzdělávání a školských službách odpovídající zdravotnímu stavu, kulturnímu prostředí nebo jiným životním podmínkám žáka.

Dle školského zákona spočívají podpůrná opatření v:

- poradenské pomoci školy a školského poradenského zařízení
- úprava organizace vzdělávání, forem a metod vzdělávání a školských služeb
- úpravě podmínek přijímání ke vzdělávání a ukončování vzdělávání
- kompenzační pomůcky, rehabilitační pomůcky, speciální učebnice a speciální učební pomůcky, využívání komunikačních systémů
- úprava očekávaných výstupů vzdělávání v mezích stanovených rámcovými vzdělávacími programy a akreditovanými vzdělávacími programy
- vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu,
- využití dalšího pedagogického pracovníka, asistenta pedagoga, tlumočnicka českého znakového jazyka, přepisovatele pro neslyšící
- poskytování vzdělávání nebo školských služeb v prostorách stavebně nebo technicky upravených³⁶

³⁶ Zákon č. 561/2004, *Školský zákon*. §16, odst. 2

Pokud zvolíme správné postupy a opatření, můžeme žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami velmi ulehčit vzdělávání v běžné základní škole. Inkluze je v dnešní době moderním trendem a tak se očekává, že i dítě se speciálními vzdělávacími potřebami bude mít možnost se začlenit do kolektivu mezi své vrstevníky v běžné základní škole. Z mého pohledu je potřeba žákům se speciálními vzdělávacími potřebami nabídnou co nejlepší možné vzdělávání tak, aby byli co nejvíce zapojeni do společnosti. A právě inkluze by mohla vhodným krokem kupředu.

2.1.1 Přehled podpůrných opatření

Podpůrná opatření prvního stupně – První stupeň podpůrných opatření navrhuje a poskytuje škola, učitel spolupracuje s poradenským pracovníkem školy a jeho zákonnými zástupci. Úkolem pedagogů je znalost jejich žáka. Učitel by měl být na základě pozorování žáka, hodnocení jeho výkonů a vyhodnocování aktuálních situací, schopen navrhnout takové postupy a formy pomoci, které žákovi pomohou. PO jsou navrhovány pro žáky, kteří mají mírné obtíže ve vzdělávání. Jedná se o běžně dostupné metody a formy práce, které působí na úspěšnější výsledky v žákově vzdělávání. Může se jednat například o lepší zasedací pořádek ve třídě, odlišné časové limity pro splnění úkolů nebo vhodnější organizace výuky. Tento stupeň podpůrných opatření působí preventivně a snaží se zabránit neúspěchům a nezdarům ve vzdělávání. Zjednodušeně řečeno, jde o zvýraznění individuálního přístupu. Podpůrná opatření směřují k naplňování speciálních vzdělávacích potřeb žáka, které nevyžadují opatření s normovanou finanční náročností, přitom pokud jsou účelné, mohou podporovat žáka v celém průběhu jeho vzdělávání.³⁷

³⁷ Vyhláška č. 27/2016 Sb. příloha č. 1

Podpůrná opatření druhého stupně – „*Charakter vzdělávacích potřeb žáka, pro kterého je tento stupeň určen, je ovlivněn zejména aktuálním zdravotním stavem žáka, opožděným vývojem, odlišným kulturním prostředím nebo jinými životními podmínkami žáka, problémy v počáteční schopnosti učit se a připravovat se na školní práci, nadáním, specifickými poruchami učení a chování, mírným oslabením sluchových nebo zrakových funkcí, mírnými řečovými vadami, oslabením dorozumívacích schopností, poruchami autistického spektra s mírnými obtížemi, nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka a dalšími specifiky, která vyžadují využívání individuálního přístupu ke vzdělávacím potřebám žáka, úpravy v organizaci a metodách výuky, v hodnocení žáka, ve stanovení postupu i forem nápravy a případného využití podpůrného opatření v podobě individuálního vzdělávacího plánu.*“³⁸

„*Cílem podpůrných opatření v tomto stupni je zařazovat takové speciálně-pedagogické metody a formy práce, které je učitel schopen realizovat bez závažnějších dopadů na vzdělávání ostatních žáků ve třídě. Optimální je plné zapojení žáka do společné výuky s důrazem na individuální přístup k žákovi.*“³⁹Doporučení pro tento stupeň vydává školské poradenské zařízení ve své zprávě. Škola by se pak tímto doporučením měla řídit. Tím pomáhá žákovi s vylepšením studijních výsledků.

Jedná se například o lepší organizaci výuky (úprava zasedacího pořádku, délka vyučovací hodiny, plánování a organizace využití času stráveného ve škole a stanovení odlišných časových limitů pro práci žáka).

³⁸ Vyhláška č. 27/2016 Sb. příloha č. 1

³⁹ MICHALÍK, J., MONČEK, J., BASLEROVÁ, P., *Stupně podpůrných opatření. Upol.cz*[online]. [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>

Žák je vzděláván po celou výuku společně se třídou. Pouze na některé specifické činnosti může být vzděláván zvlášť. Obsah učiva je stejný jako pro zbytek třídy, ovšem mohou být upravené některé výstupy. U tohoto stupně podpůrných opatření může být pro žáka zpracován individuální vzdělávací plán. Velkou podporou žákovi může být sdílený asistent. Škole, na které studuje žák s tímto podpůrným opatřením, náleží finanční podpora v takové výši, která odpovídá potřebám žáka.⁴⁰ Normovaná finanční náročnost může zahrnovat úpravu obsahu vzdělávání, učebnice a kompenzační pomůcky aj.

Podpůrná opatření třetího stupně – „*Použití podpůrného opatření ve třetím stupni je podmíněno stanovením podpůrných opatření školským poradenským zařízením na základě diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb žáka, případně vychází z vyhodnocení účinnosti nižších stupňů podpůrných opatření poskytovaných žákovi. Charakter speciálních vzdělávacích potřeb žáka vyžaduje již znatelné úpravy v metodách práce, v organizaci a průběhu vzdělávání, v úpravě školního vzdělávacího programu, v hodnocení žáka.*“⁴¹

Ve třetím stupni PO je potřeba zajistit větší úpravy v organizaci studia, které odpovídají žakově problematické situaci. Rozsah těchto opatření se odvíjí od individuálních potřeb žáka. Tato opatření jsou také realizována na základě doporučení školského poradenského zařízení. Podporu poskytuje samotná škola, ale často je žádoucí, aby se zapojili i ostatní odborníci, například školní psycholog a speciální pedagog.

⁴⁰ MICHALÍK, J., MONČEK, J., BASLEROVÁ, P., *Stupně podpůrných opatření*. Upol.cz[online]. [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>

⁴¹ Vyhláška č. 27/2016 Sb. příloha č. 1

„Kromě běžných výukových materiálů jsou využívány i speciální učebnice, didaktické, kompenzační a rehabilitační pomůcky. Dle potřeb žáků a posouzení ŠPZ je možné snížit počet žáků ve třídě (obecně či ve vybraných předmětech). V odůvodněných případech je indikováno využití asistenta pedagoga“⁴² Žáci jsou zpravidla vzdělávání s využitím IVP. Normovaná finanční náročnost zahrnuje úpravu výstupů a obsahu vzdělávání, speciální učebnice a speciální učební pomůcky, kompenzační pomůcky, služby asistenta pedagoga nebo například 3h týdně pedagogické intervence.

Podpůrná opatření čtvrtého stupně – „Použití podpůrného opatření ve čtvrtém stupni je podmíněno stanovením podpůrných opatření školským poradenským zařízením na základě diagnostiky speciálních vzdělávacích potřeb žáka (včetně vyjádření lékařů a dalších odborníků), případně vychází z vyhodnocení účinnosti nižších stupňů podpůrných opatření poskytovaných žákovi.“⁴³ Pokud je žák vzděláván ve čtvrtém stupni podpůrného opatření, vyžaduje jeho vzdělávání podstatné úpravy. Tyto úpravy se týkají organizace a průběhu vzdělávání. Při vzdělávání je nutné využívání speciálních učebnic, speciálních didaktických pomůcek, a ve většině případů je nutná i rozsáhlejší úprava pracovního prostředí ve třídě (upravené pracovní místo). Někteří žáci mohou využívat náhradní formy komunikace (například AAK).

⁴² MICHALÍK, J., MONČEK, J., BASLEROVÁ, P., *Stupně podpůrných opatření*. Upol.cz[online]. [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>

⁴³ Vyhláška č. 27/2016 Sb. příloha č. 1

Pro žáka i pro učitele je velkým přínosem vzdělávání dle IVP a také přítomnost dalšího pedagogického pracovníka (asistent pedagoga). IVP navrhuje školské poradenské zařízení, na jehož základě ho vypracuje škola. IVP je sestaveno také pro žáky mimořádně nadané. Obsahuje plán učiva nad rámec předmětů a oblastí školního vzdělávacího programu.

PO tohoto stupně jsou určena především žákům:

- *„se závažnými poruchami chování*
- *se středně těžkým a těžkým mentálním postižením*
- *s těžkým zrakovým nebo sluchovým postižením*
- *se závažnými vadami řeči, s poruchami autistického spektra*
- *se závažným tělesným postižením*
- *poruchy autistického spektra*
- *neschopnosti komunikovat prostřednictvím mluveného či psaného slova*
- *mimořádně nadané žáky, kteří vyžadují výraznou individualizaci vzdělávání nad rámec příslušného stupně vzdělání, dosahují mimořádných výsledků a vyžadují i úpravy ve formách vzdělávání“⁴⁴*

Normovaná finanční náročnost se stanoví pro kompenzační pomůcky, úpravu prostředí a pracovního místa žáka, mzdové náklady na další pedagogické pracovníky (asistent pedagoga, poskytovatel speciálně pedagogické péče, školní speciální psycholog) a zajištění komunikačních systémů.

⁴⁴ Vyhláška č. 27/2016 Sb. příloha č. 1

Podpůrná opatření pátého stupně - Podpůrná opatření v pátém stupni vycházejí vždy z doporučení ŠPZ a zahrnují i efektivní podpůrná opatření z 1. – 4. stupně podpory. „*Obsah učiva je vždy modifikován, případně i výrazně redukován vzhledem k možnostem žáka. U žáka s mentální retardací se zpravidla uplatňuje vzdělávání dle IVP zpracovaného dle RVP ZŠS, případně dle jeho části určené pro rehabilitační vzdělávací program.*“⁴⁵

„*PO pátého stupně je určen výhradně žákům s nejtěžšími stupni zdravotních postižení, zpravidla souběžným postižením více vadami, vyžadujících vysokou úroveň podpory, zohledněný v úpravách organizace, obsahu, forem a metod vzdělávání; volba podpůrných opatření plně respektuje možnosti a omezení žáka při výběru vzdělávacích obsahů a metod, hodnocení výsledků vzdělávání žáka. Vzdělávání žáka v tomto stupni zpravidla vyžaduje úpravu pracovního prostředí. V případě potřeby je možné využívat komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých osob nebo prostředky alternativní nebo augmentativní komunikace.*“⁴⁶ Další pedagogický pracovník, nejčastěji asistent pedagoga, je nezbytně nutný a to nejen na samotnou dobu výuky, ale také například na zájmové vzdělávání. Často využívají žáci v tomto stupni PO možnost individuálního vzdělávání v domácím prostředí. Normovaná finanční náročnost zahrnuje stejná opatření jako v ostatních stupních podpůrných opatření.

Je nutné si uvědomit, že každý žák vyžaduje individuální vzdělávací pomoc a proto i jednotlivá doporučení u podpůrných opatření se mohou lišit právě na základě jejich potřeb.

⁴⁵ MICHALÍK, J., MONČEK, J., BASLEROVÁ, P., *Stupně podpůrných opatření. Upol.cz*[online]. [cit. 20.3.2019]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>

⁴⁶ Vyhláška č. 27/2016 Sb. příloha č. 1

2.2 Podmínky inkluzivního vzdělávání

Jako u každého jiného procesu, tak i u procesu inkluze je důležité držet se stanovených podmínek. A právě podmínky nám dávají prostor ke správnému a úspěšnému procesu inkluze. Když budou podmínky jasně dané a správně zvládnuté, vytvoří se příjemné prostředí, ve kterém je pak vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami samozřejmé. Zejména pro školské zařízení, ale i pro rodinu a samotného žáka by mělo být úspěšné inkluzivní vzdělávání cílem. První, kdo by měl vytvořit podmínky k inkluzivnímu vzdělávání, je škola, respektive její vedení a pracovníci. Základem vzdělávání je zajistit odborný a kvalifikovaný pedagogický sbor, dostatečná vybavenost technickými pomůckami a také její bezbariérová přístupnost.

Škola by měla především zajistit kvalifikovaný pedagogický sbor, jehož součástí by měli být jak samotní pedagogové, tak i asistenti pedagoga, školní asistenti a speciální pedagogové. Učitelé i ostatní pracovníci by se měli o problematiku žáka zajímat a měli by o ní mít nějaké znalosti. Koneckonců je to právě učitel, který má na starosti samotné vzdělávání, takže by měl vědět jaký přístup ve vhodný, jaké učební pomůcky žákovi pomáhají nebo kdy by mohli nastat nějaké potíže. Pro stávající pedagogy je důležité, aby přijímaly žákovu jedinečnost, respektovat všechny děti a vytvářet ve třídě pozitivní vzdělávací klima.

Další by měly být na řadě materiální a prostorové podmínky. To znamená zajistit vhodné třídy, učebnice a jiné studijní materiály a učební pomůcky. Všechny tyto podmínky usnadňují jak škole, tak žákovi vzdělávání.

Dle Hájkové a Strnadové by měl úspěšný pedagog:

- Provést diagnostiku vstupních podmínek (zapojení ostatních pracovníků, zhodnocení vlastních sil, zajištění poradenství)
- Připravit časový plán průběžné spolupráce se všemi zainteresovanými stranami
- Průběžně hodnotit tempo a úspěšnost zavádění inkluzivních opatření
- Získat podporu klíčových pracovníků školy
- Přijmout nové pojetí role rodiče jako spolupracovníka a partnera⁴⁷

Důležitým faktorem je nesporně také kolektiv spolužáků. Každé dítě se rádo vrací do třídy, kde má přátele a kde cítí pohodovou atmosféru. Je proto vhodné, aby učitel dohlédl na to, aby bylo ve třídě příjemné klima a pokud by se objevili nějaké potíže ze strany spolužáků, tak aby je co nejlepším způsobem vyřešil. Dalším důležitým členem procesu je samozřejmě rodina dítěte se SVP. Rodiče musejí být do procesu plně zapojeni a mají právo se podílet na rozhodování o vzdělávání. Důležitá je také spolupráce, partnerství a komunikace rodičů a školy. Bez těchto faktorů je proces integrace složitý.

Snad nejdůležitějším aktérem samotného procesu je dítě se SVP. Už jen jeho individuální potřeby musí všichni ostatní brát na zřetel a volit vhodné postupy při vyučování. A pokud je žák ve škole spokojený, často jsou spokojeni i jeho rodiče, potažmo i samotná škola. Musíme si ale uvědomit, že změny, které přicházejí v průběhu inkluze, nenastanou ze dne na den. Všichni zainteresovaní musejí být trpěliví a samotnému procesu to co nejvíce ulehčit.

⁴⁷ HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání*, str. 39-40

Pro jednodušší přehled všech nejdůležitějších podmínek uvádí Michalík tyto podmínky:

- Rodiče a rodina
- Škola a učitelé
- Poradenství a diagnostika
- Prostředky sociálně-pedagogické podpory
- Další faktory (sociálně-psychologické mechanismy, architektonické bariéry)⁴⁸

2.3 Asistent pedagoga

„Asistent pedagoga je pedagogickým pracovníkem, jehož prostřednictvím dochází k naplňování podpůrných opatření ve vzdělávání u dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami. Hlavním cílem jeho působení je podpora práce pedagoga při práci se žáky, kteří vyžadují zvýšenou míru podpory ve vzdělávání.“⁴⁹

Asistent pedagoga se výrazně uplatňuje na základních školách, na kterých jsou vzděláváni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a také na základních školách speciálních.

Hlavní náplní práce asistenta pedagoga je zprostředkování učiva podle individuálního vzdělávacího plánu a pomoc žákům se zapojením do sociálního dění ve třídě.

⁴⁸ MICHALÍK, Jan. *Škola pro všechny, aneb, Integrace je když....* Vsetín: ZŠ Integra, 2002. ISBN 802389885X. str. 41

⁴⁹ Asistent pedagoga. *Nuv.cz*[online]. [cit. 18.4.2019]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/ap>

Asistent pedagoga podle § 5 vyhlášky č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, je podpůrný pedagogický pracovník, jehož hlavním posláním je podporovat pedagoga v průběhu vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Vzdělávání těchto žáků vyžaduje častější pedagogickou podporu, kontrolu jejich práce, pomoc s koncentrací na zadaný úkol, pomoc s orientací v zadaném úkolu, podporu v komunikaci se žákem a jeho rodinou atd.⁵⁰

Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných a charakterizuje jeho činnosti:

- a) *„přímou pedagogickou činnost při vzdělávání a výchově podle přesně stanovených postupů a pokynů učitele nebo vychovatele zaměřenou na individuální podporu žáků a práce související s touto přímou pedagogickou činností,*
- b) *podporu žáka v dosahování vzdělávacích cílů při výuce a při přípravě na výuku, žák je přitom veden k nejvyšší možné míře samostatnosti,*
- c) *výchovné práce zaměřené na vytváření základních pracovních, hygienických a jiných návyků a další činnosti spojené s nácvikem sociálních kompetencí.“⁵¹*

⁵⁰ Vyhláška č. 27/2016, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných., §5

⁵¹ Vyhláška č. 27/2016, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných., §5, odst. 3

Asistent pedagoga poskytuje podporu jinému pedagogickému pracovníkovi (učiteli, který třídu učí) při vzdělávání žáka nebo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, může poskytovat podporu jednomu nebo více žákům. Ačkoliv je praxe na školách často jiná, není asistent pedagoga soukromým učitelem žáka, ke kterému byl připsán. Asistent by měl být naopak schopný pracovat s celou třídou, a dát tak prostor učiteli, aby se mohl věnovat žákovi se SVP. Funkci asistenta pedagoga doporučuje školské poradenské zařízení a zřizuje ředitel školy.

2.3.1 Historický vývoj profese asistenta pedagoga

V české republice došlo k rozvoji a zapojení asistenta pedagoga v devadesátých letech 20. století. Práce asistenta pedagoga se dělila do dvou proudů. První se zaměřoval na děti se zdravotním postižením a druhý se věnoval dětem se sociálním znevýhodněním.

Rozvoj asistentů pedagoga a jejich zapojení do výuky začal s vyhláškou č.127/1997 Sb. o speciálních školách a speciálních mateřských školách. Tato vyhláška stanovuje, že ve třídě s žáky s poruchou autistického spektra, hluchoslepé nebo pro žáky s více vadami, může být přítomen druhý pedagog.⁵² V následujících letech dochází k různým změnám v pojetí asistentů. Původně jako asistenti pedagoga byli zaměstnáváni lidé, kteří plnili náhradní vojenskou službu, tzv. civilní služba. V dalších letech pracují na pozici asistenta pedagoga převážně pracovníci školy, tedy většinou vychovatelé z družin. Tento pojem byl zaveden na základě Metodického pokynu MŠMT ke zřizování přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele - asistenta učitele v roce 2000.

⁵² Historie. *Asistentpedagoga.cz* [online]. [21.4.2019]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/historie>

Ve čl. 2, odst. 1 se říká že: ve školách a školských zařízeních, ve kterých se zúčastňuje vyučování větší počet dětí a žáků se sociálním znevýhodněním, může ředitel školy předcházet komunikačním a adaptačním obtížím a dalším výchovně vzdělávacím problémům žáků také tím, že ustanoví funkci vychovatele-asistenta učitele.⁵³

Současná podoba práce asistentů pedagoga vychází z legislativního sjednocení asistentké profese, ke kterému došlo uzákoněním předpisů z let 2004 až 2005 (školský zákon + vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami). Tyto normy upravily postavení asistentů jak ve speciálních školách, tak i podpořily roli asistentů pedagoga ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných školách.⁵⁴

Díky tomuto legislativnímu zakotvení se dostává asistentům pedagoga velké podpoře ze strany státu. Během následujících let pak dochází k například k detailnějšímu vymezení pracovní náplně ale i vytváření kvalifikačních předpokladů.

⁵³Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ke zřízení přípravných tříd pro děti se sociálním znevýhodněním a k ustanovení funkce vychovatele -asistenta učitele

⁵⁴ Historie. *Asistentpedagoga.cz* [online]. [24.4.2019]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/historie>

2.3.2 Kvalifikační předpoklady

Česká legislativa rozlišuje dvě úrovně odbornosti asistentů pedagoga, a to dle obsahu jejich činností. Asistent pedagoga, který splňuje vyšší úroveň, vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě, ve které jsou vzdělávání žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Na nižší úrovni pak asistenti vykonávají pomocné výchovné práce ve škole nebo školském zařízení.⁵⁵

„Vyšší úroveň - asistent pedagoga musí mít ukončené středoškolské vzdělání s maturitní zkouškou a odpovídající pedagogické vzdělání (SŠ, VOŠ nebo VŠ zaměřená na pedagogiku nebo alespoň kvalifikační kurz pro asistenty pedagoga)

Nižší úroveň – asistent na nižší úrovni může mít pouze střední vzdělání s výučním listem nebo dokonce mít jen základní vzdělání, podmínkou je však absolvovat kvalifikační kurz pro asistenty pedagoga.“⁵⁶

2.4 Školská poradenská zařízení

Žákům, kteří se vzdělávají za pomoci speciálních vzdělávacích potřeb, pomáhají po celou dobu studia (tj. od nástupu do základní školy až po ukončení) školská poradenská zařízení. Tyto zařízení nejsou na podporu pouze žákovi, ale mají pomáhat i rodině a škole. Především se věnují diagnostice a poradenské činnosti. Na základě jejich doporučení pak škola zařazuje žáka do vzdělávacího programu, navrhuje podpůrná opatření a také se podílí na tvorbě individuálního plánu (PPP, SPC).

⁵⁵ Kvalifikační předpoklady. *Asistentpedagoga.cz* [online]. [3.4.2019]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/kvalifikacni-predpoklady>

⁵⁶ Kvalifikační předpoklady. *Asistentpedagoga.cz* [online]. [3.4.2019]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/kvalifikacni-predpoklady>

Mezi školská poradenská zařízení řadíme zejména:⁵⁷

- Pedagogicko-psychologické poradny – PPP
- Speciálně-pedagogická centra – SPC
- Střediska výchovné péče – SVP

2.4.1 Pedagogicko-psychologická poradna

PPP se zaměřuje zejména na psychologickou, speciálně-pedagogickou a sociální diagnostiku. Hlavním cílem pedagogicko-psychologické poradny je zjištění příčin poruch učení, poruch chování a příčin dalších různorodých problémů ve vývoji osobnosti.⁵⁸ PPP dále navrhuje rodičům a žákovi nejvhodnější formu vzdělávání. Poradna nepomáhá pouze rodičům a žákům, ale i škole. Škole poskytuje metodickou podporu a vypracovává posudky a dává návrh opatření.

2.4.2 Speciálně-pedagogické centrum

„Speciálně-pedagogická centra se zaměřují na poradenskou činnost pro děti a mládež s určitým druhem postižení, případně na děti a žáky se souběžným postižením více vadami.“⁵⁹ SPC zajišťují speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální diagnostiku, připravují odborné podklady pro školy o zařazení dítěte do vzdělání. Centra pomáhají žákům, rodičům, pedagogickým pracovníkům ale i veřejnosti.

⁵⁷ Školská poradenská zařízení (ŠPZ). *Nuv.cz*[online]. [cit. 31.4.2019]. Dostupné z:

<http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolska-poradenska-zarizeni>

⁵⁸ LECHTA, V., *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. 1.vyd. Praha:Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-736-679-7, str. 171

⁵⁹ LECHTA, V., *Základy inkluzivní pedagogiky*. str. 171

2.4.3 Střediska výchovné péče

SVP spolupracují se školami, PPP, SPC a jinými odbornými institucemi. Jejich cílem je poskytnout dětem pomoc, radu nebo systematickou péči při zachycení prvních signálů výchovných problémů. SVP provádí diagnostickou, poradenskou, psychoterapeutickou, výchovnou a vzdělávací činnost.⁶⁰

Pokud škola chce, aby inkluzivní vzdělávání fungovalo, je nutné, aby se všemi školskými poradenskými zařízeními spolupracovalo. Spolupráce je žádoucí také samozřejmě ze strany rodičů i žáků. Na základní škole poskytují poradenské služby výchovní poradci, školní metodici prevence, školní psychologové a školní speciální pedagogové. Na každé základní škole bychom se tak měli setkat minimálně s výchovným poradcem a s metodikem prevence. Školní psycholog a školní speciální pedagog je v současné době pro menší základní školy jakýsi „luxus,“. Může za to hlavně nedostatečné financování českého školství a také nedostatečné množství školních speciálních pedagogů.

⁶⁰ LECHTA, V., *Základy inkluzivní pedagogiky*, str. 172

2.5 Možné výhody a nevýhody inkluzivního vzdělávání

Stejně jako kdekoliv jinde, i v inkluzivním vzdělávání můžeme objevit pozitiva i negativa. A stejně jako kdekoliv jinde je důležité, aby pozitiva byly v převaze nad negativy. Pokud rodiče dítěte se SVP přemýšlejí o vzdělávání dítěte na běžné základní škole, měli by zvážit veškerá pozitiva a negativa, která může takové vzdělávání přinést. Proto je žádoucí nejdříve vše projednat s odborníky a také se základní školou, kterou by případně dítě navštěvovalo. Odborníci mohou poradit se základními informacemi a mohou poskytnout poradenství. Škola může naopak pomoci rodičům, když je seznámí se samotným průběhem vzdělávání.

2.5.1 Výhody inkluzivního vzdělávání

- Ostatním žákům přináší kontakt se spolužákem se zdravotním postižením snazší přijetí rozdílů mezi lidmi i do budoucna
- Přítomnost žáka se SVP působí v běžné třídě pozitivně na chování ostatních, učí je toleranci a respektu k odlišnostem.
- Náhled společnosti na žáka běžné školy přináší do budoucna pro dítě s postižením méně problémů v socializaci.⁶¹
- *V heterogenním kolektivu dítě lépe rozvíjí sociální a občanské cítění, umění komunikace nebo schopnost řešit problémy*
- *Rozmanitost třídy poskytuje dítěti skutečný obraz společnosti, ve které bude žít a pracovat⁶²*

⁶¹ TANNENBERGEROVÁ M., KRAHULOVÁ. K., *Nejlepší škola je inkluzivní*. Liga lidských práv, Brno 2011, str.6-8

⁶² TANNENBERGEROVÁ M., KRAHULOVÁ. K., *Nejlepší škola je inkluzivní*. str.6-8

2.5.2 Nevýhody inkluzivního vzdělávání

- Ve speciálních školách může být lepší materiální vybavení
- Ve speciálních školách zajišťují proces vzdělávání odborní speciální pedagogové
- V běžné třídě je více dětí, to může vést k možnosti menšího individuálního přístupu
- Spolužáci nemusí integrovaného žáka přijmout, to může vést až k šikaně
- Integrovaný žák může špatně snášet konkurenci zdravých spolužáků
- Integrovaný žák, který nezvládá běžné učivo, může být ve stresu⁶³

⁶³ TANNENBERGEROVÁ M., KRAHULOVÁ. K., *Nejlepší škola je inkluzivní*. str.6-8

SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretickou část bakalářské práce jsem rozdělila do tří hlavních kapitol. V první části jsem se věnovala samotnému inkluzivnímu vzdělávání. Krátce jsem se zaměřila na jeho vývoj v České republice, legislativní dokumenty a také jsem se snažila objasnit pojmy integrace a inkluze. Z této části vyplývá, že inkluzivní vzdělávání je stále v našem školství poměrně novinkou. Pro rozšíření a správné nastavení inkluzivního vzdělávání je důležité, aby škola postupně změnila svůj přístup ke vzdělávání obecně. Stále totiž na českých základních školách převládá nejistota z poměrně nového a neznámého modelu vzdělávání. Inkluzivní vzdělávání se totiž týká všech žáků a nejenom těch, kteří potřebují speciální vzdělávací potřeby. Na zařazení žáka se SVP proto musí být připravena jak škola, tak ale také ostatní žáci a jejich rodiče.

Ve druhé kapitole bylo řešeno vzdělávání žáků se SVP. V této kapitole jsem se zaměřila na podpůrná opatření, která slouží jako pomůcka k usnadnění vzdělávání žáků se SVP. V další podkapitole je věnuji funkci asistenta pedagoga.

Poslední kapitola se věnuje inkluzivnímu vzdělávání na základních školách. Vymezuji podmínky, za kterých lze inkluzivní vzdělávání na základních školách provádět. Velice důležitou podmínkou, která vede k správnému modelu inkluze je spolupráce mezi školou, rodinou a školskými poradenskými zařízeními. Škola se může žákovi se SVP věnovat pouze tehdy, pokud se žák a rodina obrátí na školské poradenské zařízení. Takové zařízení je vlastně první, kdo navrhne podobu vzdělávání žáka.

Další, s kým musí škola spolupracovat, je samotný žák a jeho zákonný zástupce. Rodina je pro žáka nezbytnou oporou a to se může přenést i na školu. Důležitou pomocí jak žákům, tak i učitelům je funkce asistenta pedagoga.

Asistent může přispět velkou měrou k lepším výsledkům žáků. Velký problém ovšem vidím ve spolupráci učitel-asistent. Stále se ještě můžeme na základních školách setkávat s takovým modelem spolupráce, kdy se asistent věnuje pouze jednomu žákovi a učitel pak učí zbytek třídy. Takový přístup je samozřejmě špatný, protože pak nedochází k inkluzivnímu vzdělávání ve správném slova smyslu. V závěru teoretické části se krátce a obecně zaměřuji na možné výhody a nevýhody, které může inkluzivní vzdělávání přinášet jak samotnému žákovi, tak ale i ostatním spolužákům. Právě postavení spolužáků velmi ovlivňuje klima ve třídě a to se poté odráží na samotném úspěchu žáka se SVP. Je proto nezbytné, aby škola, respektive učitel, pracoval s celou třídou jako s jedním celkem. Velkou nevýhodou spatřuji v nedostatečném vzdělávání učitelů, kteří mnohdy nemají potřebné informace k inkluzivnímu vzdělávání, nedostatku psychologů na základních školách a nedostatečné množství odborníků z oblasti speciální pedagogiky.

Jak již bylo zmíněno, inkluzivní vzdělávání je u nás v začátcích a všichni jeho účastníci se zatím učí, jak by mělo vypadat, aby bylo prospěšné všem. Myslím si, že české školství čeká ještě dlouhá cesta a překonání spousty překážek, ale věřím, že na konci nás čeká dosažení cíle.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÉ ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Základní školu, o které se budu zmiňovat v následujících částech mé bakalářské práce, nebudu jmenovat. Při konzultaci s vedením základní školy, jsme se domluvili, že o škole budu psát anonymně. Informace, které budu uvádět, jsem získala z rozhovoru s ředitelkou školy, některými pedagogickými pracovníky a ze studia dokumentace školy.

Následující podkapitola se věnuje charakteristice základní školy. Ačkoliv se samotná charakteristika může zdát pro tuto bakalářskou práci méně důležitá, přesto si myslím, že bližší pohled na vybranou základní školu nám může pomoci představit si, jak škola vypadá a jaké má předpoklady pro inkluzivní vzdělávání.

3.1 Charakteristika školy

Pro teoretickou část mé bakalářské práce jsem si zvolila středně velkou základní školu ze středočeského kraje, jejíž součástí je také mateřská škola. Vzdělávání dětí tedy probíhá od těch nejmenších až po žáky deváté třídy. Na základní škole funguje také školní družina, která se v současné době skládá ze tří oddělení. V areálu mateřské školy se nachází školní jídelna. V tomto školním roce školu navštěvuje cca 180 žáků, kteří jsou rozděleny do devíti tříd. Třídní kolektiv je tedy spíše středně velký. Z důvodu blízkého azylového domu nastupuje větší množství žáků školní docházku v průběhu školního roku.

Díky spolupráci s obecním úřadem dochází postupně k rekonstrukci základní školy. O letošních letních prázdninách byla provedena celková rekonstrukce školní kuchyňky, která slouží žákům. Na příští prázdniny je pak v plánu celková oprava vodovodního potrubí po celé základní škole. V průběhu školního roku dochází k menším úpravám a opravám. Třídy jsou vybavené poměrně novým a moderním nábytkem a interaktivními pomůckami pro vzdělávání žáků (interaktivní tabule, dataprojektory, notebooky,...)

Škola je zapojena do několika dlouhodobých projektů, na kterých pedagogové vzájemně spolupracují: environmentální vzdělávání, recyklohraní, výchova k volbě povolání, minimální preventivní program, školní mléko, ovoce do škol, recitační soutěž, noc s knihou dokořán.

Pravidelně pořádá akce: lyžařský kurz, plavecký výcvik, škola v přírodě, kulturně - Historické exkurze do Prahy, školní výlety, kulturní a sportovní akce. Třídní kolektivy pracují na projektech zaměřených na utužování kolektivu, týmu a respektování druhých.

Na škole se také nachází schránka důvěry. Ta slouží žákům, kteří mají jakýkoliv problém nebo připomínku, aby svůj dotaz nebo připomínku podali anonymně.

Základní škola spolupracuje s různými subjekty, které nabízejí volnočasové aktivity pro žáky. Jde především o rybářský kroužek, taekwondo, pohybový kroužek, hra na hudební nástroj, dramatický kroužek, výtvarný kroužek a keramiku.

Škola vyučuje podle školského vzdělávacího programu „Cesta za poznáním“.

3.2 Personální zjištění

Učitelství sbor na základní škole je složen pouze z žen. Téměř všichni pedagogičtí pracovníci jsou plně kvalifikovaní dle č. 563/ 2005 Sb., o pedagogických pracovnících. Pouze jedna vychovatelka ve školní družině si potřebné vzdělání doplňuje dalším studiem na vysoké škole. Pedagogický kolektiv doplňuje pět asistentek pedagoga. Dvě AP pracují na nižším stupni a tři na vyšším stupni.

V minulém školním roce bylo zřízeno školské poradenské pracoviště. Členy tvoří dvě výchovné poradkyně, metodička prevence a školní psychologka. Členové se scházejí pravidelně a vyhodnocují výchovné a výukové problémy, doporučení odborných pracovišť, konzultace k volbě povolání a podílí se na zajištění preventivních programů.

Výchovné poradkyně se zaměřují na reedukaci, primární diagnostiku, konzultace, metodickou pomoc, řešení problematiky záškoláctví, kariérové poradenství apod. Školní metodička prevence, za podpory preventivních strategií obsažených v minimálním preventivním programu, provádí monitoring rizikového chování žáků a mapuje klima ve třídě. Na škole bude v budoucnu pro žáky také speciální pedagožka, která si v současné době doplňuje potřebné vzdělání.

V rámci letošního projektu „Vzděláváme se společně“ poskytuje školní asistentka žákům nepedagogickou podporu přípravy na vzdělávání. Zprostředkovává komunikaci mezi rodinou a školou a také pomáhá při volnočasových aktivitách (vede zájmový kroužek „Z pohádky do pohádky“)

4 ZPŮSOBY VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SVP

Základní škola ve spolupráci s třídními učitelkami koordinuje přístup všech pedagogických pracovníků ke vzdělávání žáků se SVP. Společně konzultují učební potíže konkrétních žáků a spolupracují při tvorbě podpůrných plánů a IVP pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami

Žáci se SVP jsou školou vyhledáváni, evidováni a ve výuce zohledňováni. K vyrovnání podmínek pro vzdělávání těchto žáků přispívá vhodný přístup pedagogů, metodické návštěvy pracovníků ŠPZ ve škole, a pomoc asistentek pedagoga.

Podle ŠVP má škola stanovené specifikace provádění podpůrných opatření a úprav vzdělávacího procesu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Opatření jsou rozdělena do několika oblastí:

- Organizace výuky
- Metody výuky
- Úpravy obsahu vzdělávání
- Hodnocení

Organizace výuky – střídání forem činností během výuky, skupinová výuka u mladších žáků, postupný přechod k systému kooperativní výuky, krátké přestávky v průběhu výuky, úprava zasedacího pořádku, podpora výuky pomocí asistenta pedagoga

Metody výuky – metody a formy práce, které umožní častější kontrolu a poskytování zpětné vazby žákovi, důraz na logickou provázanost a smysluplnost vzdělávacího obsahu, respektování pracovního tempa žáků a poskytování dostatečného času k zvládnutí úkolu

Úpravy obsahu vzdělávání – úprava očekávaných výstupů vzdělávání, přizpůsobení výběru učiva. Prostřednictvím IVP může být stávající učivo nahrazeno jiným obsahem nebo i celým učivem.

Hodnocení – vytvoření nezbytných podmínek při vzdělávání i klasifikaci a hodnocení. Vyučující plně respektují doporučení psychologických vyšetření a uplatňují je při klasifikaci a při hodnocení chování žáka. Volí vhodné a přiměřené způsoby získávání podkladů pro hodnocení. U žáka s vývojovou poruchou učení rozhoduje ředitelka školy o použití slovního hodnocení na základě žádosti zákonných zástupců.

Pomocí rozhovorů a studia dokumentace, která mi byla k dispozici, jsem zjistila, že na výše zmíněné základní škole jsou inkluzivně vzdělávání nejčastěji žáci s poruchami chování a diagnostikovaným ADHD. Dále jsou pak na škole vzdělávání žáci se specifickými poruchami učení a v neposlední řadě také žáci s lehkou mozkovou dysfunkcí a jeden žák s atypickým autismem. Pedagogové, i asistenti pedagoga, by proto měli znát jejich specifické problémy a zvláště pak, jak s takovými žáky pracovat tak, aby jejich vzdělávání bylo úspěšné.

Na škole působí pět asistentek pedagoga, dvě z asistentek na druhém stupni pracuje jako sdílený asistent pro více žáků ve třídě. Činnosti asistentů pedagoga jsou různorodé, podle konkrétních a individuálních potřeb žáka. Nejčastěji se ale věnují individuálně žákovi se SVP a také, pokud je potřeba, zastanou roli učitele a ten se pak naopak věnuje pouze jednomu žákovi ve třídě. Hlavní činností asistenta pedagoga je usnadnit žákovi se SVP vzdělávání a k tomu používá různé způsoby a pomůcky.

Mezi nejčastější činnosti AP patří vysvětlování žákovi pokyny učitele, co má dělat a také žáka motivují a udržují žáka u probíraného tématu. Pokud žák vyžaduje a potřebuje odpočinek od výuky, může s ním AP zahájit relaxační přestávku. Bohužel, na škole není k dispozici vhodná relaxační místnost, takže AP musí najít volný kabinet nebo volnou učebnu a tam si může žák odpočinout (například kreslení, nebo pohyb). Někdy stačí k takové odpočinkové aktivitě i třída (například odpočinek na koberci nebo krátká procházka mezi lavicemi).

Učitelé, AP a žáci společně pracují se speciálními pomůckami a technikami. Obvykle se jedná o speciální pracovní listy, které jsou přesně upravené pro potřeby konkrétního žáka. Velmi často se stává, že si pomůcky vytvářejí sami AP, protože žáka znají nejlépe a vědí, jaké úkoly a jaká zadání by ho mohla zaujmout. Žáci se SPU například trénují obtahování písmen a používají pomůcky pro správný sklon písma, tak aby se správně naučili tvar písmena. Ke čtení využívají dyslektické okénko, tvrdé a měkké kartičky na rozlišování tvrdých a měkkých slabik. V psaném projevu mají žáci určité úlevy. Například si nemusejí zapisovat celý zápis poznámek, ale je jim dovoleno si je okopírovat od spolužáků, u písemných prací (diktát, slohová práce) mají kratší zadání nebo doplňují právě probíranou část (i-y, s-z, mě-mně,...)

Další důležitou činností je řešení konfliktů, které se týkají žáků s poruchou chování a spolužáků. To znamená, že jsou AP často přítomni ve třídě i o přestávce a mají tzv. dohled nad žáky. Velice důležitou roli při práci s žákem se SVP hraje komunikační sešit. Pomocí tohoto sešitu jsou asistentky ve spojení s rodinou žáka a předávají si důležité informace. V takovém sešitě můžeme najít zprávy o výkonech žáka ve výuce (co se mu podařilo, v čem uspěl, co by bylo dobré naopak více natrénovat, aj.). Do sešitu zapisuje své postřehy nejen AP, ale také rodina.

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Pro svou práci jsem se rozhodla použít kvantitativní výzkumné šetření. „Kvantitativní výzkum využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí testů, dotazníků nebo pozorování. Konstruované koncepty zjišťujeme pomocí měření, v dalším kroku získaná data analyzujeme statistickými metodami s cílem je explodovat, popisovat, případně ověřovat pravdivost našich představ o vztahu sledování proměnných.“⁶⁴

Ačkoliv ve výzkumu pracuji s menším vzorkem respondentů (dohromady 18), zvolila jsem kvantitativní metody šetření na rozdíl od metod kvalitativních. Pro mé šetření je důležité pracovat s daty od všech pedagogických pracovníků ze školy, proto jsem zvolila jako metodu sběru dat *dotazníkové šetření*.

Za cíl dotazníkového šetření jsem si stanovila: *Zmapovat to, jak vnímají učitelé a asistenti pedagoga inkluzivní vzdělávání na své škole.*

K výzkumnému šetření jsem stanovila hypotézy:

H1: Téměř všichni pedagogičtí pracovníci mají kladný postoj k inkluzivnímu vzdělávání

H2: Všichni pedagogové vnímají svou informovanost o inkluzivním vzdělávání jako dostatečnou.

H3: Spolupráce asistentů pedagoga a učitelů probíhá na základně partnerského vztahu.

⁶⁴ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál s. r. o., 2015. ISBN 978-80-262-0982-9. s 46

Technika sběru dat a výběr respondentů

K praktické části bakalářské práce jsem vypracovala dotazníkové šetření, které se zaměřuje na inkluzivní vzdělávání na výše zmíněné základní škole. Pomocí dotazníků bych ráda zjistila, jaký mají pedagogičtí pracovníci pohled na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžné základní škole. Pro sběr dat jsem vytvořila dva druhy dotazníků. Jeden dotazník byl rozdán učitelům a druhý dotazník byl sestaven pro asistenty pedagoga. Dotazníkové šetření pro učitele jsem vypracovala v patnácti kopiích a obsahovalo dvacet otázek. Pro asistenty pedagoga jsem použila devatenáct otázek a dotazníků bylo pět. Počet dotazníků jsem určila podle počtu učitelů a asistentů pedagoga. Všichni respondenti byli seznámeni s účelem dotazníkového šetření a s anonymitou dotazníků. Dotazníky jsem rozdala všem respondentům ve škole a po 14 dnech jsem si je ve škole opět vyzvedla. Návratnost dotazníků byla 100%.

Respondenti pro toto šetření jsou tedy učitelé, kteří se při výuce setkávají s žákem, který má speciální vzdělávací potřeby, a asistenti pedagoga. Přípravu otázek pro šetření jsem konzultovala s paní ředitelkou tak, aby byly otázky vhodně položené. Dotazník je postaven na uzavřených, polootevřených a otevřených otázkách.

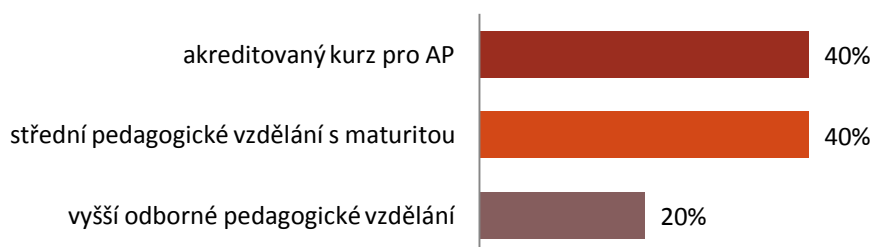
Dotazníkové šetření jsem vyhodnocovala pomocí procent. Toto procentuální vyhodnocení je pouze orientační, s některými hodnotami jsem pracovala zaokrouhleně.

5. 1 Vyhodnocení dotazníkového šetření pro asistenty pedagoga

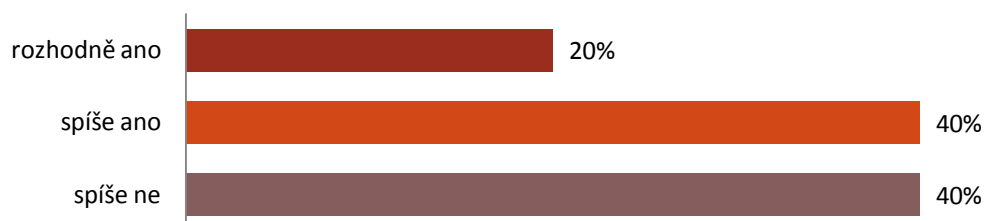
1. Na jaké stupni ZŠ vykonáváte pozici asistenta pedagoga? - Z odpovědí na tuto otázku vyplývá, že dvě asistentky (40%) pedagoga pracují na nižším stupni ZŠ a tři AP (60%) pracují u žáků na vyšším stupni ZŠ.

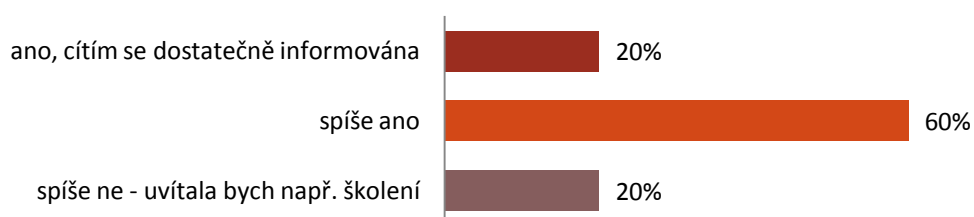
2. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání? - Z odpovědí vyplývá, že dvě asistentky pedagoga (40%) mají splněný akreditovaný kurz pro AP, dvě AP (40%) mají ukončené středoškolské pedagogické vzdělání s maturitní zkouškou a jedna asistenta (20%) pedagoga má ukončenou vyšší odbornou školu se zaměřením na předškolní a mimoškolní pedagogiku.

3. Máte v plánu si v budoucnu zvyšovat kvalifikaci dalším studiem? - Dle odpovědí vidíme, že jedna asistentka (20%) si svou kvalifikaci v budoucnu rozšířit chce, už nyní studuje střední školu se zaměřením na předškolní a mimoškolní pedagogiku. Dvě asistentky (40%) se spíše přiklánějí k možnosti dalšího vzdělávání a zbylé dvě asistentky (40%) zatím další studium neplánují.

4. Myslíte si, že jste dostatečně informována o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? - Z odpovědí respondentů vyplývá, že jedna asistentka (20%) se cítí dostatečně informovaná v oblasti vzdělávání žáků se speciálními potřebami. Tři asistentky (60%, druhý stupeň ZŠ) označily odpověď *spíše ano*. Jedna asistentka (20%) uvedla, že by uvítala doplňující informace, například formou školení.

5. Kde nejčastěji získáváte informace o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? (Můžete označit i více odpovědí). - Dvě asistentky (40%) pedagoga uvedly, informace o vzdělávání žáků se SVP získávají od vedení školy, nejčastěji od zástupkyně ředitele. Tři asistentky (60%) naopak používají k získávání informací internet, například různá diskusní fóra.

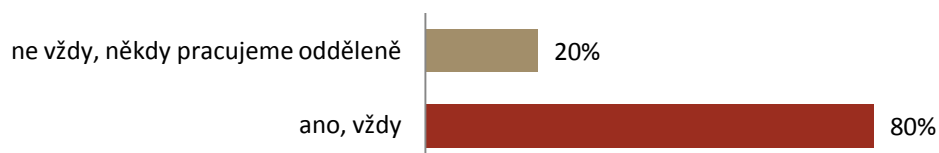
6. Vzděláváte se sama v oblastech, které se týkají žáka se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, jak? - Všech pět asistentek pedagoga (100%) uvedlo, že k samostudiu využívají odbornou literaturu i internet.

7. Nabízí Vaše škola další vzdělávání v oblasti inkluze? - Všechny asistentky (100%) se shodly, že škola nabízí různé školení nebo DVPP v oblasti inkluze. Jedna asistentka ke své odpovědi připsala poznámku, že by školení mohlo být více.

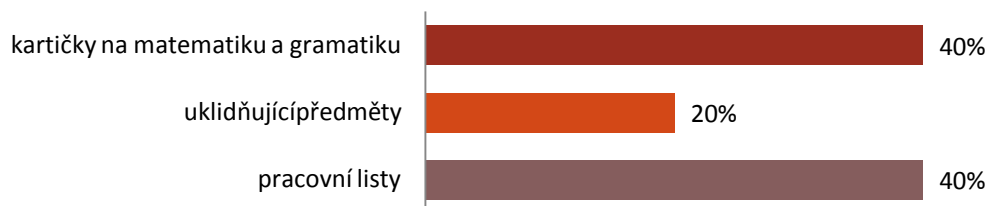
8. Pracujete jako asistent pedagoga s žákem ve stejné třídě jako se učí ostatní žáci? - Čtyři asistentky (80%) se ve své odpovědi shodly, a říkají, že vždy pracují s žákem ve stejné třídě, jako se učí zbytek třídy. Jedna asistenta (20%) uvedla, že většinou pracují společně se třídou, ale někdy je potřeba pracovat s žákem odděleně.

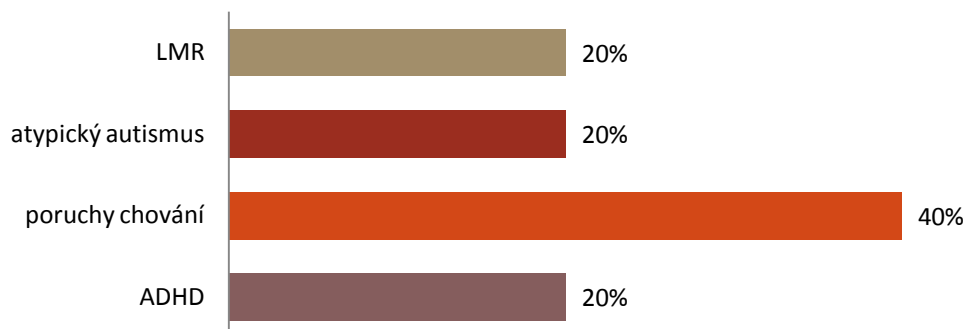
9. Jaké speciální metody a přístupy nejvíce využíváte při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? - Nejvíce jsou při vzdělávání využívány speciální učebnice a speciálně pedagogické pomůcky, tuto odpověď zvolilo pět asistentek pedagoga (100%). Vzdělávání žáka mimo kmenovou třídu, snížení počtu žáků ve třídě a přítomnost dalšího pedagogického pracovníka neoznačila ani jedna respondentka.

10. Jaké konkrétní techniky práce a podpůrné prostředky využíváte při výuce? - Dvě respondentky (40%) uvedly, že při práci s žákem nejvíce využívají kartičky na matematiku a gramatiku. Dvě z asistentek (40%) využívají pracovní listy a jedna asistentka (20%) využívá uklidňující předmět (míček).

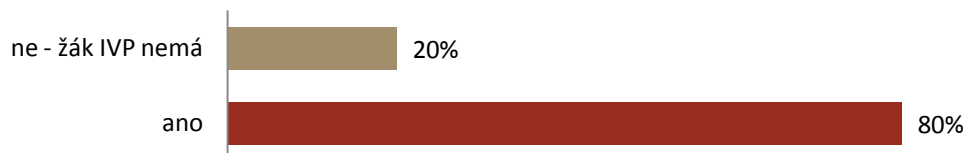
11. Jaké omezení má žák, se který má SVP a se kterým pravidelně pracujete? - Dvě asistentky z druhého stupně ZŠ uvedly, že pracují s žáky, u kterých se projevuje poruchy chování. Zbylé tři asistentky mají ve třídě žáka s LMR, ADHD a s atypickým autismem.

12. Pomáháte učiteli i při výuce ostatních žáků? - Všech pět respondentek (100%) se shodlo, že při výuce nepracují jen s jedním žákem, ale pracují s celou třídou.

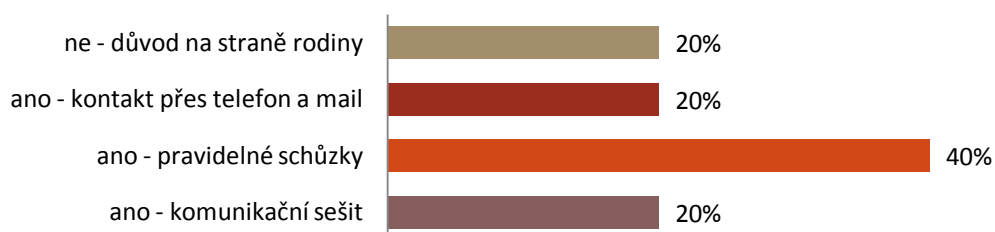
13. Podílíte se na sestavování IVP? Pokud ne, z jakého důvodu? - Z odpovědí vyplívá, že čtyři asistentky pedagoga (80%) se na sestavování IVP podílejí. Jedna asistentka (20%) uvedla, že žák IVP nemá.

14. Jak hodnotíte spolupráci Vás a učitele? - Většina respondentek (60%) označily spolupráci s učitelem velmi kladně. Dvě asistentky (20%) hodnotí spolupráci poměrně dobře.

15. Spolupracuje se zákonnými zástupci žáka? Pokud ano, jak spolupráce probíhá? - Většina asistentek uvedla, že se zákonnými zástupci spolupracují a jsou s nimi v kontaktu, nejčastěji přes telefon nebo mail, komunikační sešit a také si domlouvají pravidelné schůzky. Jedna asistentka z druhého stupně uvedla, že se zákonnými zástupci pravidelně v kontaktu není, jako důvod uvedla malý zájem ze strany zákonných zástupců.

16. Vidíte při vzdělávání žáků se SVP nějaká pozitiva? - Jedna asistentka (20%) uvedla, že téměř žádná pozitiva nevidí. Naopak většina asistentek (80%) pozitiva při vzdělávání žáků se SVP vidí. Asistentky se shodly, že jako přínos spatřují začlenění do běžného kolektivu a spolupráci se spolužáky.

17. Vnímáte nějaké nevýhody při vzdělávání žáků se SVP? - U této otázky se všechny respondentky (100%) shodly, že určitá negativa vnímají. Nejčastěji to je rušení výuky z jejich strany a někdy náročná příprava na výuku.

18. Považujete se za rovnocenného člena pedagogického sboru? - U této otázky odpověděly všechny asistentky kladně. Tři asistentky (60%) uvedly, že se za rovnocenného člena pedagogického sboru rozhodně považují, další dvě asistentky (40%) označili možnost *spíše ano*.

19. Můžete svými slovy vyjádřit, co je to inkluze, inkluzivní vzdělávání? - Dvě asistentky (40%) uvedly jako odpověď *škola pro všechny*, další dvě asistentky (40%) zvolily odpověď *vzdělávání všech žáků společně*. Poslední asistentka uvedla jako odpověď *integrace*.

5.1.1 Závěr dotazníkového šetření pro asistenty pedagoga

Ačkoliv na základní škole pracuje pět asistentek pedagoga, dvě na nižším stupni základní školy a tři na vyšším, jejich odpovědi se ve většině příkladů shodovaly. Dvě asistentky vykonávají své povolání na základně ukončeného středoškolského pedagogického vzdělání s maturitní zkouškou. Jedna asistentka má vyšší odborné pedagogické vzdělání a zbylé dvě asistentky mají splněný akreditovaný kurz pro asistenty pedagoga. Jedna z asistentek si své vzdělání v současné době rozšiřuje a studuje na střední škole obor předškolní a mimoškolní pedagogika.

Většina asistentek se stejně jako učitelky cítí být dostatečně informované v oblasti vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a znalosti získávají z internetu nebo od vedení školy. Což je dle mého názoru velmi důležité, protože to pro mě znamená úspěšný start k inkluzivnímu vzdělávání. Informované vedení také značí, že škola ví, co se inkluzivní vzdělávání znamená a také jak jej dosáhnout. Asistentky pedagoga si tedy samy vyhledávají informace a to značí, že se o problematiku inkluzivního vzdělávání zajímají a mají zájem o to, aby svou práci vykonávaly kvalitně. Z odpovědí také vyplývá, že všechny asistentky se snaží si své znalosti stále prohlubovat a že se o problematiku inkluzivního vzdělávání zajímají a mají zájem o to, aby svou práci vykonávaly kvalitně. K tomu jim slouží samostudium odborné literatury nebo doplňkové školení v rámci DVPP.

Dále asistentky uvedly, že výuka žáka se SVP probíhá nejčastěji společně ve třídě s ostatními spolužáky a to můžeme také považovat za znak dobře nastaveného vzdělávání. V některých chvílích se asistentka věnuje žákovi v jiné místnosti, což se ale může zdát v dané chvíli jako žádoucí

(například po konfliktu s některým ze spolužáků nebo při nedostatečné soustředěnosti). Z odpovědí ovšem vyplynulo, že na zmíněné základní škole není pro tyto účely zřízená místnost. To vidím jako negativum. Pro žáky by bylo jistě vhodné, aby věděli, kam v danou chvíli půjdou. V současné době to tedy vypadá tak, že asistentky po odchodu ze třídy musí po škole hledat nějakou vhodnou místnost, což zase může vést ke zhoršení stavu žáka. Na druhou stranu, z rozhovorů s vedením školy vyplynulo, že škola nemá dostatečné prostory pro zřízení relaxační místnosti.

Ve vzdělávání žáků AP nejvíce pomáhají speciální učebnice a speciálně pedagogické pomůcky. Velmi oceňuji, že se opět asistentky shodly a uvedly, že se během výuky věnují i ostatním žákům a žákovi se SVP se věnuje učitel. Je totiž velmi rozšířeným nešvarem, že se asistentky věnují pouze jednomu žákovi a učitel vyučuje zbytek třídy.

Z odpovědí také vyplývá, že asistentky, jejichž žák má IVP, se na jeho sestavování podílejí. Pokud žák IVP má, je velké pozitivum, když se na jeho sestavování podílí právě asistent pedagoga. AP zná žáka většinou lépe než učitel. Další velmi příjemnou odpovědí je, že všechny asistentky kladně hodnotí spolupráci s učitelem. Pro vzdělávání je důležité, aby se asistent pedagoga a učitel vzájemně doplňovali a pracovali společně, se společným cílem, jako partneři. Líbí se mi myšlenka, že si všechny asistentky připadají jako rovnocenný člen pedagogického sboru.

Na otázku zda jsou asistenti pedagoga v pravidelném kontaktu, odpověděly čtyři asistentky *ano*. Kontakt probíhá díky pravidelným schůzkám nebo pomocí telefonu a elektronické komunikace. Některé asistentky používají pro spolupráci s rodiči také komunikační sešit.

Pozitiva i negativa vzdělávání žáků se speciálními potřebami vidí podobně i učitelky. Jako pozitivum inkluzivního vzdělávání asistentky vidí začlenění do kolektivu a navazování přátelských vztahů se spolužáky. Shoda panuje také v názoru na nevýhody společného vzdělávání. Jako hlavní problém označují rušení ostatních žáků ve výuce a časově náročnou přípravu na výuku a samotnou výuku. Příprava na výuku spadá do nepřímé pedagogické činnosti. Novela vyhlášky stanovuje, že přímá činnost tvoří 90% z úvazku a zbylých 10% pak činnosti nepřímá. Například při úvazku 40 hodin týdně vychází nepřímá činnost na 4 hodiny týdně, což je necelá jedna hodina denně. Na přípravu pomůcek, sestavování plánu výuky, konzultace s učitelem ale i s rodinou, atd. je to velmi málo. Ačkoliv se toto týká jen úvazku placeného z poskytnuté dotace, je pravda, že ředitel školy může asistentovi stanovit i větší rozsah nepřímé činnosti. To by už ale bylo nad rámec úvazku stanoveného školským poradenským zařízením a ředitel školy by tak musel hodiny navíc hradit z jiného finančního zdroje školy.

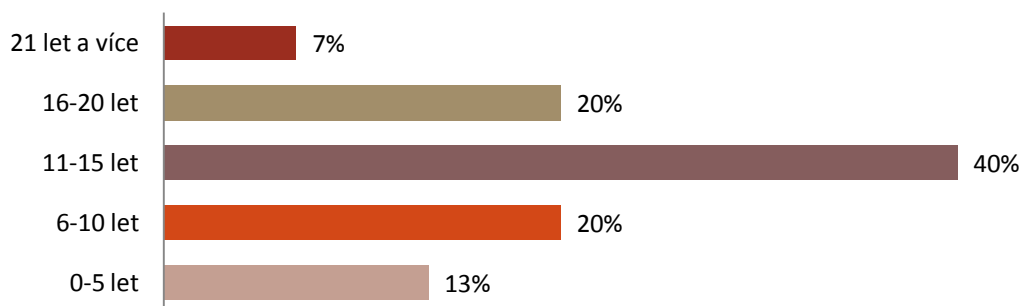
Celkově mám z odpovědí pocit, že na asistentky pedagoga na základní škole vidí inkluzi reálnýma očima a vědí, jaký přínos pro žáky má.

5.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření pro učitele

1. Na jaké stupni ZŠ učíte? – Z odpovědí vyplívá, že více jak polovina pedagogického sboru (60%) učí na druhém stupni. Šest učitelek (40%) učí na prvním stupni ZŠ.

2. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe? - Rozmezí délky praxe je různorodé. Jedna učitelka (7%) má praxi ve školství více než 21 let, tři učitelky (20%) mají praxi v rozmezí od 16 let do 20 let. Nejvíce učitelek (40%) pracují ve školství 11-15 let, tři učitelky (13%) pracují ve školství 6-10 let a dvě učitelky (13%) vykonávají svou profesí krátce, do 5ti let.

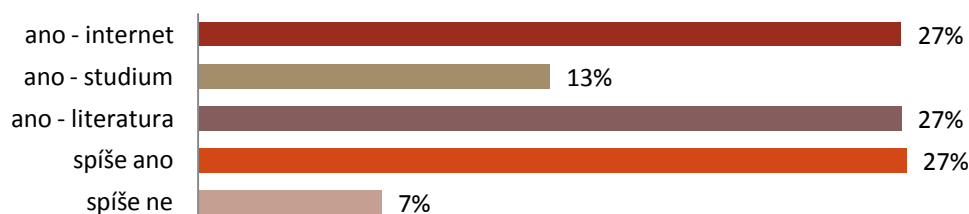

3. Pracujete ve Vaší třídě s žákem se speciálními vzdělávacími potřebami?

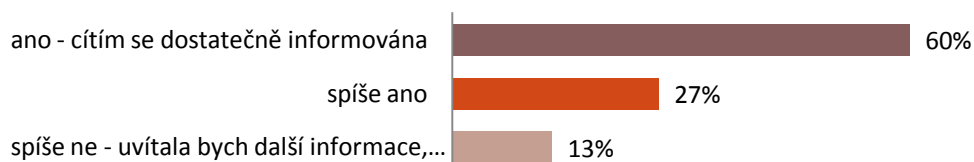
- Všechny respondentky (100%) uvedly, že s žákem se SVP pracují.

4. Máte vědomosti ze speciální pedagogiky? Jak jste informace ze speciální pedagogiky získala? - Z odpovědí vyplívá, že většina učitelek má znalosti z oblasti speciální pedagogiky. Pouze jedna učitelka (7%) si myslí, že znalosti spíše nemá.

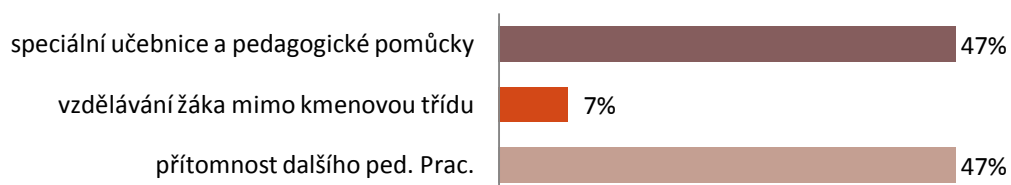
5. Myslíte si, že jste dostatečně informována o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? - Devět učitelek (60%) uvedlo, že se cítí dostatečně informována. Čtyři učitelky (27%) označily odpověď *spíše ano* a dvě učitelky (13%) říká, že by uvítaly další informace, například školení.

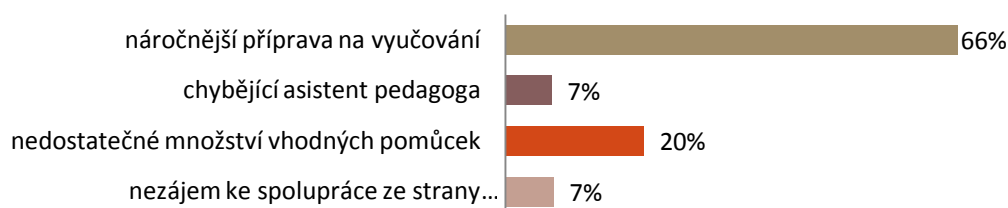
6. Vzděláváte se sama v oblastech, které se týkají žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? Jakým způsobem? - Z odpovědí na tuto otázku vyplívá, že téměř všechny učitelky se v oblastech vzdělávání žáků se SVP samy vzdělávají. Nejčastěji pomocí odborné literatury a internetu. Tři učitelky (20%) uvedly, že dalšímu samostudiu v této oblasti se nevěnují.

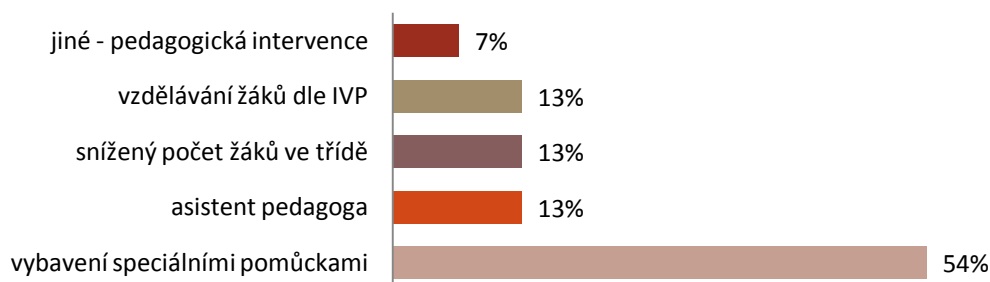
7. Jaké speciální metody a přístupy nejvíce využíváte při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? - Odpovědi na tuto otázku naznačují, že sedm učitelek (47%) nejvíce při učení využívá speciální učebnice a pedagogické pomůcky, dalších sedm učitelek (47%) uvedlo, že nejvíce využívají přítomnosti asistenta pedagoga. Jedna učitelka (7%) nejvíce často využívá vzdělávání mimo třídu.

8. Jaké problémy nejčastěji řešíte při výuce žáka se SVP? (lze uvést více možností) – Z odpovědí vyplývá, že deset učitelek (66%) řeší při výuce žáka se SVP náročnější přípravu na vyučování. Další nejvíce zastoupenou odpovědí bylo *nedostatečné množství vhodných pomůcek*. Tuto odpověď zvolily tři učitelky (20%). Zbylé dvě učitelky označily odpovědi: *chybějící asistent pedagoga* a *nezájem ke spolupráci ze strany rodičů*.

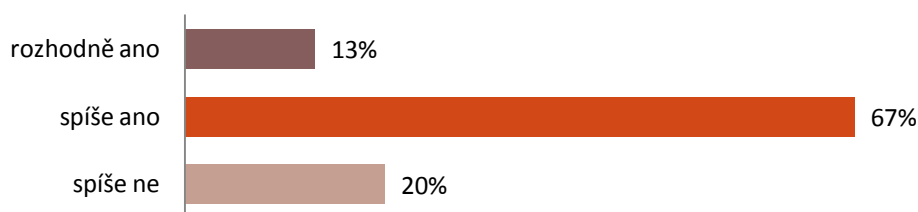

9. Co by Vám usnadnilo výuku žáků se SVP? (lze uvést více možností) – Více jak polovina učitelek (54%) zvolila odpověď *vybavení speciálními pomůckami*. Šesti učitelkám by výuku usnadnilo vzdělávání dle IVP, snížený počet žáků ve třídě a asistent pedagoga. Jedna učitelka (7%) vidí jako pomoc pedagogickou intervencí.

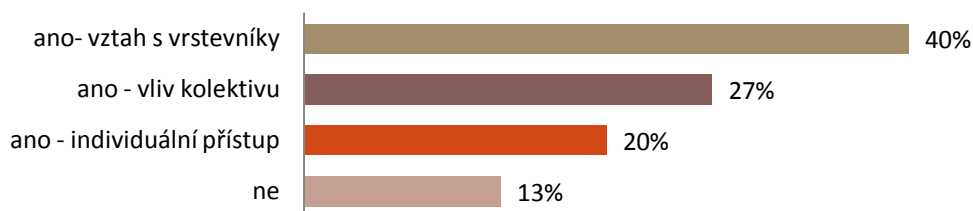
10. Myslíte si, že jste schopni vhodně přizpůsobit obsah vzdělávání, upravit formy a metody vzdělávání v souladu s potřebami všech žáků? –

Na tuto otázku odpověděla více jak polovina učitelek (67%) *spíše ano*. Dvě učitelky (13%) si myslí, že jsou schopny vhodně přizpůsobit obsah vzdělávání v souladu s potřebami všech žáků. Zbylé tři učitelky (20%) si v této oblasti příliš nevěří a zvolily odpověď *spíše ne*.

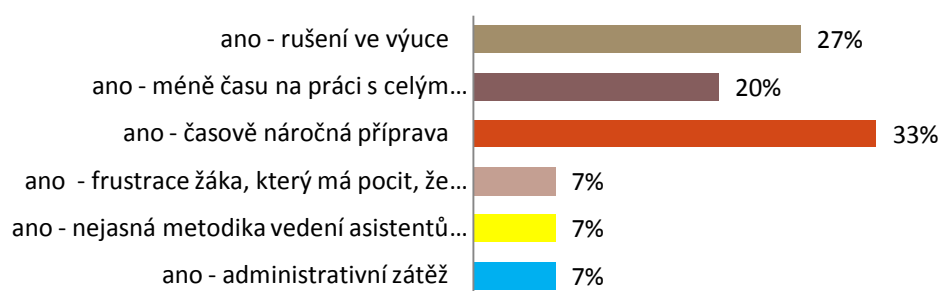

11. Vidíte při vzdělávání žáků se SVP nějaká pozitiva? -

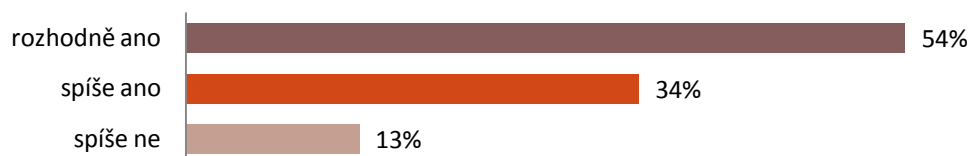
Z odpovědí vyplývá, že třináct učitelek (87%) vidí pozitiva při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve vztahu s vrstevníky, vlivu kolektivu a v individuálním přístupu k celé třídě. Naopak dvě učitelky (13%) pozitiva ve společném vzdělávání vůbec nevidí.

12. Vnímáte nějaké nevýhody při vzdělávání žáků se SVP? - Všechny učitelky (100%) odpověděly, že v inkluzivním vzdělávání negativa spatřují. Nejčastějším problémem je časově náročnější příprava na výuku a vzájemné rušení žáků ve výuce. Za další problémy označily méně času na vlastní přípravu do vyučování a také méně času na to, aby se mohly dostatečně věnovat i ostatním žákům. Část problému spatřují učitelky taky v administrativní zátěži, nejasné metodice vedení AP, ale také žákův pocit frustrace a neschopnosti oproti spolužákům.

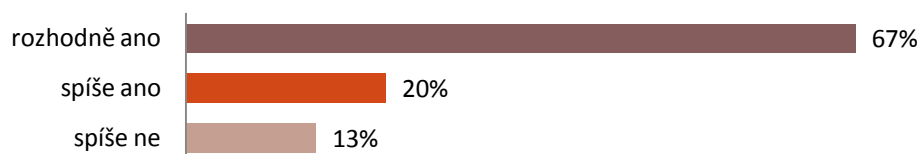
13. Pokud byste pracovala ve třídě s žákem se SVP, ocenila byste spolupráci s asistentem pedagoga? - Z odpovědí vylívá, že osm učitelé (54%) by ve třídě, pokud by pracovali s žákem se SVP, uvítaly spolupráci s asistentem pedagoga. Pět učitelé zvolilo odpověď *spíše ano*. Naopak odpověď *spíše ne*, označily dvě učitelky (13%).

14. Je dle Vašeho názoru práce asistenta pedagoga přínosem žákovi se SVP? - Všechny učitelky jsou toho názoru, že práce asistenta pedagoga je přínosem pro žáky se SVP. Deset učitelek (67%) označilo odpověď *rozhodně ano*, pět učitelek zvolilo odpověď *spíše ano*.

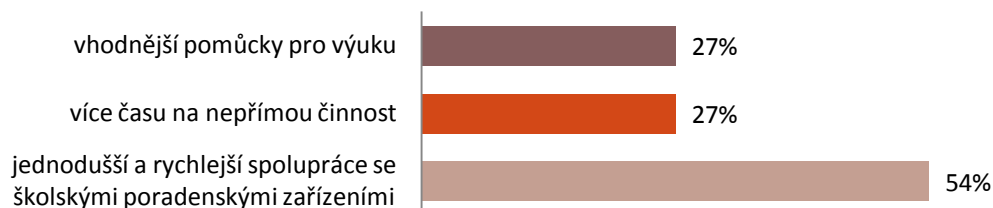
15. Vnímáte vaši spolupráci s asistenty pedagoga kladně? - Na tuto otázku zvolilo deset učitelek (67%) odpověď *rozhodně ano*. *Spíše ano* označily tři učitelky (20%) a odpověď *spíše ne* zvolily dvě učitelky (13%).

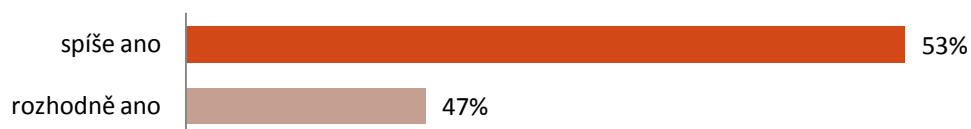
16. Rozvoj jakých oblastí by pomohl vaší škole ke zlepšení vzdělávání žáků se SVP? - Sedm učitelek (47%) odpovědělo *materiální a finanční podmínky*. Čtyři učitelky (47%) si myslí, že by ke zlepšení vzdělávání žáků pomohla *profesní příprava učitelů* a další čtyři učitelky (27%) označili odpověď *spolupráce s rodiči*.

17. Jaké konkrétní podmínky by mohly vaší škole pomoci při zlepšení podmínek inkluzivního vzdělávání? - Z odpovědí vyplívá, že by osm učitelek (54%) uvítalo jednodušší a rychlejší spolupráci se školským poradenským zařízením. Pro čtyři učitelky (27%) by bylo přínosem, kdyby měli více času na nepřímou činnost a zbylé čtyři učitelky (27%) si myslí, že by potřebovaly lepší pomůcky pro výuku.

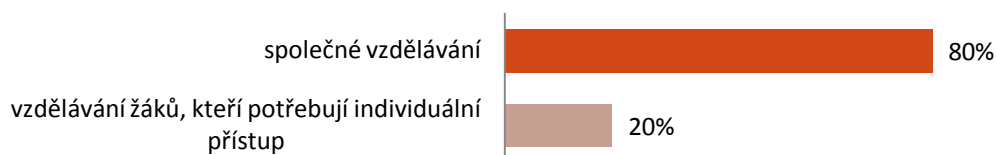
18. Cítíte od vedení školy podporu při realizaci zlepšování vzdělávání žáků se SVP? – Všechny učitelky cítí od vedení podporu při realizaci zlepšování vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

19. Myslíte si, že je vaše škola inkluzivně orientovaná? – Více jak polovina učitelek (60%) si myslí, že škola ve které pracují, je rozhodně inkluzivně orientovaná. Pět učitelek (34%) se přiklání k odpovědi *spíše ano*. Odpověď *spíše ne* označila jedna učitelka (7%).

20. Můžete svými slovy vyjádřit co je podle Vás inkluzivní vzdělávání? - Většina učitelek (80%) uvedla, že inkluzivní vzdělávání vidí jako společné vzdělávání. Tři učitelky (20%) uvedly, že za inkluzivní vzdělávání považují vzdělávání žáků, kteří potřebují individuální přístup.

5.2.1 Závěr dotazníkového šetření pro učitele

Na základní škole není žádný pedagogický pracovník mužského pohlaví. Což jistě není vyloženě špatně, ale ze zkušeností víme, že ve většině případů je učitel pro žáky přínosem. Pedagogický sbor se tedy skládá pouze ze žen. Pedagogická praxe je poměrně rovnoměrně zastoupena. Pohybuje se od 1 roku do 21let a více. Největší procento se nachází kolem poloviny, tedy jejich praxe ve školství je 11-15let. Z provedeného šetření vyplývá, že všechny učitelky pracují ve své třídě s žákem, který na speciální vzdělávací potřeby. Učitelky, které pracují na prvním stupni a které vyučují svou kmenovou třídu téměř na všechny předměty, se pak s těmito žáky setkávají ve větší míře. Oproti tomu některé učitelky z druhého stupně pracují s těmito žáky méně, protože učí pouze některé předměty.

Většina učitelek uvedla, že nějaké znalosti z oblasti speciální pedagogiky má. Tyto znalosti nejčastěji získaly samostudiem nebo studiem na vysoké škole při studiu učitelských oborů. Myslím si, že by bylo vhodné více do osnov studijních programů zapojit právě předměty, které se týkají speciální pedagogiky. Jako správné řešení se nabízí myšlenka praxí, které neprobíhají pouze v běžných základních školách ale také ve školách speciálních. V těchto typech škol se mohou budoucí pedagogové setkat s žáky s rozdílnými vzdělávacími potřebami a mohou tak hlouběji proniknout do této problematiky. Samostudium v oblasti speciální pedagogiky nevnímám jako dostačující, protože ne každý pedagog má tu potřebu se neustále sám vzdělávat a investovat svůj čas, který by mohl využít jinak. Vedení školy sice nabízí další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti inkluzivního vzdělávání, nejčastěji se ale jedná o semináře z oblasti specifických poruch učení.

Dle mého názoru by bylo vhodné zapojit více školení, které by se týkalo metod výuky v heterogenní třídě, práce pedagoga s klimatem ve třídě, ale také jak najít vhodný přístup nejen k žákům, ale také v širším sociálním prostředí školy.

Kladně hodnotím odpovědi většiny učitelek na otázku, jak zda si myslí, že jsou dostatečně informovány o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Většina pedagogického sboru uvedla, že si dostatečně informované připadají. Což je dle mého názoru velkým přínosem. Je otázkou, zda si učitelky jen cítí, že jsou dostatečně informované nebo zda takové opravdu jsou. Dle dalších odpovědí z šetření usuzuji, že většina učitelek na vybrané základní škole skutečně potřebné znalosti a informace má. Je důležité, aby si učitelé zdravě věřili, to poté vede k lepší připravenosti na výuku. To vyplývá i z dalších odpovědí na otázku zda učitelky dokážou vhodně přizpůsobit obsah vzdělávání a metody vzdělávání v souladu s potřebami celé třídy. Při vyučování nejvíce učitelky využívají speciální učebnice, speciální pedagogické pomůcky, a také přítomnosti AP. Práce asistenta pedagoga je učiteli hodnocena velice kladně. Vnímají ho jako svého kolegu, se kterým spolupracují na vzdělávání všech žáků a mají s ním partnerský vztah. Na druhou stranu je nutné, aby si učitelky uměly ujasnit své znalosti a schopnosti. A důležité je, aby uznaly své hranice a případně si uměly říct o pomoc a podporu.

Pro zlepšení inkluzivní vzdělávání vidí učitelky možnost vzdělávání dle IVP žáka, snížení počtu žáků ve třídě, lepší materiální vybavenost a více asistentů pedagoga. Což jsou některé z podpůrných opatření, které stanovuje školský zákon.⁶⁵ Téměř všechny učitelky si jsou vědomy, že škola potřebuje také podporovat lepší rozvoj inkluzivního vzdělávání.

⁶⁵ Zákon č. 561/2004, *Školský zákon*. §16, odst. 2

Učitelky se převážně shodly, že za nejdůležitější považují profesní přípravu učitelů a lepší materiální a finanční podmínky. K profesní přípravě by jistě mohlo patřit již zmíněné DVPP nebo pokud bychom to chtěli uchopit od začátku, pak například úprava osnov studijních oborů. Pro kvalitní rozvoj inkluzivního vzdělávání bych také zařadila přítomnost školního psychologa a speciálního pedagoga přímo na škole. Myslím si, že by byli podporou jak pro učitele a žáky, tak i pro zákonné zástupce žáků. K tomuto řešení se váží právě lepší materiální a finanční podmínky. Není tajemstvím, že práce asistentů pedagoga není zajímavě finančně ohodnocena. S tím souvisí i nepřítomnost školního psychologa. Škola nemá finanční prostředky na to, aby nabídla zájemci adekvátní finanční ohodnocení a z tohoto důvodu je obecně na menších a středně velkých základních školách psychologů nedostatek.

Na otázku jaké problémy nejčastěji při výuce řeší, odpověděli převážně shodně. Hlavním problémem je náročná příprava na vyučování. Jako řešení by se nabízelo lepší zpracování materiálů, které mohou učitelé využívat tak, aby si pomůcky nemuseli vytvářet ve svém volném čase samy. Dalším přínosem by bylo lepší financování na zakoupení takových pomůcek. Učitelé by uvítali, kdyby se jim snížil počet žáků ve třídě. Mohli by se pak více individuálně věnovat jednotlivým žákům. Podpůrná opatření mluví o snižování počtu ve třídě, ovšem je důležité si uvědomit, že pro školu to není tak jednoduché, jak se může zdát. Na prvním stupni základní školy je v průměru kolem 23 žáků v jedné třídě. Což sice není mnoho, ale v některých vyučovacích hodinách se tento počet jeví jako velký. Řešením by mohlo být rozdělit nejpočetnější třídy na dvě skupiny (například 4A a 4B). Toto řešení ale naráží na nedostatečnou kapacitu místností ve škole. Jako vhodné řešení problematkové situace se mi tedy zatím jeví doporučení dalšího pedagogického pracovníka do třídy a možnost rozdělit třídu na vybrané hodiny na dvě skupiny. Rozdělení na

skupiny na škole nyní funguje například při výuce anglického jazyka nebo tělesné výchovy. Pokud by se třídy daly takto rozložit i na jiné vyučovací hodiny (například na český jazyk) mohlo by to pomoci.

Pozitiva společného vzdělávání vidí učitelky hlavně v začleňování žáků do kolektivu ve třídě a ve vytváření lepších sociálních vztahů s vrstevníky. Jako další pozitivum byl zmíněn individuální přístup nejen k vybranému žáku, ale k celé třídě. Oproti tomu nevýhody vidí v rušení ostatních žáků ve výuce. Je otázkou jak moc je výuka narušována a jak moc tím trpí ostatní spolužáci. Osobně si myslím, že pokud by nedocházelo k vyrušování ze žáka nebo ze strany asistentky, tak by docházelo k vyrušování ze strany nějakého spolužáka. V každé třídě se dle mého názoru najde nějaký žák, který ve výuce vyrušuje. Další nevýhodou je dle učitelek náročnější příprava na vyučování, velká administrativní zátěž, možná frustrace a pocit stresu z neúspěchu a méně času na vlastní přípravu do vyučování a také méně času na to, aby se mohly dostatečně věnovat i ostatním žákům. Polední jmenovaný problém uvádějí hlavně ty učitelky, které v dotazníku uvedly, že by jim vyučování usnadnil asistent pedagoga.

5.3 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Cílem tohoto výzkumného šetření bylo zjistit, jak vnímají učitelé a asistenti pedagoga inkluzivní vzdělávání na své škole. Pro výzkumné šetření jsem pracovala s hypotézami.

Vyhodnocení hypotéz

H1: Téměř všichni pedagogičtí pracovníci mají kladný postoj k inkluzivnímu vzdělávání

- Z výsledků výzkumu vyplynulo, že sice ne všichni pedagogičtí pracovníci mají kladný postoj k inkluzivnímu vzdělávání, ale většina pracovníků ano. Proto si myslím, že tato hypotéza se potvrdila.

H2: Všichni pedagogové vnímají svou informovanost o inkluzivním vzdělávání jako dostatečnou.

- Z výsledků výzkumu vyplynulo, že ne všichni pedagogičtí pracovníci si myslí, že jsou o inkluzi dostatečně informováni. Je tedy zřejmé, že tato hypotéza se nepotvrdila.

H3: Spolupráce asistentů pedagoga a učitelů probíhá na základně partnerského vztahu.

- Dle výsledků dotazníkového šetření můžeme říct, že se vztah: asistent pedagoga-učitel je rovnocenný. Hypotézu tedy považuji za prokázanou.

Obecný názor na inkluzivní vzdělávání mají učitelky i asistentky pedagoga podobný. Inkluzivní vzdělávání žáků v běžné škole hodnotí spíše kladně, ale uvědomují si, že jsou potřeba změny a úpravy. Např.:

- Lépe propracovat osnovy studijních programů na učitelských oborech
- Větší výběr DVPP
- Hledat a využívat nové a modernější metody pro vzdělávání celé třídy
- Lepší a hlavně rychlejší spolupráce se školským poradenským zařízením
- Přítomnost školního psychologa přímo ve škole
- Otevřenost v oblasti inkluzivního vzdělávání i k širšímu okolí školy
- Lepší finanční ohodnocení pro pracovníky ve škole

Všichni pedagogové vystihli některá pozitiva i negativa inkluzivního vzdělávání. To by mohlo znamenat, že se umí zamyslet nad výukou všech žáků a vidí, čím by tato výuka mohla přispět, ale naopak, v jakých oblastech by mohla být omezující. Některé výsledky z šetření se prolínají s informacemi obsaženými v teoretické části této práce. Pedagogičtí pracovníci potvrdili nejen konkrétní podmínky pro rozvoj inkluzivního vzdělávání, ale také se ukázalo, že doporučení, která uvádí řada autorů odborné literatury, se shodují s praxí. Některé podmínky pro správně fungování společného vzdělávání se ukázaly jako velice důležité v praxi. Pomocí šetření se ukázalo, že pedagogičtí pracovníci mají k inkluzivnímu vzdělávání převážně kladný postoj. Myslím si, že by mohlo být zajímavé po nějaké době opět provést šetření a porovnat výsledky. Je přirozené, že učitelé nemohou inkluzivně vzdělávat pouze proto, že je to nařízeno „shora“. Proto je důležité, že pedagogové snosou vědomi toho, co inkluzivní vzdělávání může přinést všem zúčastněným. Kladně hodnotím, že si učitelé uvědomují, co je potřeba zlepšit a na čem je potřeba zapracovat, aby to vedlo ke spokojenosti všech.

Výzkumné šetření, které jsem použila do své práce, proběhlo pouze na jedné vybrané škole, proto je potřeba si uvědomit, že závěry platí pouze na konkrétní školu a nemůžeme je zobecňovat. Myslím si, že by se v budoucnu mohlo na toto šetření navázat a zkusit tak získat pohled dalších pedagogů.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se věnuje tématu inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na základní škole. Již v úvodu je zmíněno, že je v dnešní době inkluzivní vzdělávání aktuálním a často řešeným tématem. Což byl jeden z důvodů, proč jsem si toto téma vůbec vybrala. Velká část lidí vlastně ani netuší, co inkluzivní vzdělávání obnáší a jaké změny ve vzdělávání přináší. Pro každého jedince je tedy představa inkluzivního vzdělávání rozdílná a jak se ukazuje v mém okolí, mnohdy nepřesná. Sama jsem na tuto problematiku neměla jasný názor, a proto jsem si zvolila toto téma k napsání bakalářské práce. Díky studiu literatury a jiných potřebných dokumentů jsem si utřídila informace, což mi pomohlo k jejímu pochopení. I přesto, že je toto téma stále velmi aktuální, není snadné se v dané problematice orientovat. Velmi často dochází ke změnám v zákonech a ve vyhláškách a pedagogičtí pracovníci, musí tyto změny registrovat a porozumět jim.

Jako cíl jsem si stanovila sepsat a podat uspořádané informace týkající se inkluze ve vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a zároveň tyto informace porovnat s vlastním výzkumným šetřením. Domnívám se, že se mi podařilo cíl splnit. Naplnily se představy, které jsem před psaním práce zadala. Informace, které jsem použila v teoretické části, pro mě byly prospěšné. Ačkoliv cítím potřebu, se tomuto tématu věnovat více intenzivně. Při studiu potřebné literatury, zákonů a dalších dokumentů se ukázalo, že problematika inkluze je poměrně složitým tématem, kterému je třeba se neustále věnovat a neustále se o toto téma zajímat.

Psaní této práce mi ukázalo, že pro úspěšné společné vzdělávání je nutné, nejen aby byly školy ochotny změnit zaběhnutý systém ale také, aby se veřejnost otevřela novým možnostem a změnila přístup k dětem se zdravotním postižením nebo omezením. Inkluzivní vzdělávání se totiž týká všech žáků společně a není určeno jen pro žáky se SVP, jak se může na první pohled zdát.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Obě části spolu souvisí a spojuje je právě inkluzivní vzdělávání. V teoretické části jsem se zabývala obecným pojetím vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

V praktické části jsem se zaměřila na inkluzivní vzdělávání na mnou vybrané základní škole. Snažila jsem se popsat, jakým způsobem škola zajišťuje vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jaké činnosti s žáky vyplívají z pozice asistenta pedagoga. Ze studia dokumentace školy a z rozhovorů s vedením mám poměrně jasnu představu, jak škola přistupuje ke společnému vzdělávání a pomocí dotazníkového šetření jsem se získala pohled na postoje učitelů a asistentů k inkluzivnímu vzdělávání.

Domnívám se, že české školství čeká ještě dlouhá cesta a překonání spousty překážek, ale věřím, že na konci nás čeká dosažení cíle, kterým je společné vzdělávání prospěšné všem.

Seznam literatury

ANDERLIKOVÁ, L. *Cesta k inkluzi: úvahy z praxe a pro praxi*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-765-1.

BARGEL, M., MÜHLPACHR. P. *Inkluze versus exkluze - dilema sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. 184 s. ISBN 978-80-87182-12-3.

HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání: [teorie a praxe]*. 1. vyd. Praha: Grada, Pedagogika (Grada). 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál s. r. o., 2015. ISBN 978-80-262-0982-9. 440 s.

LECHTA, V., *Inkluzivní pedagogika*. 1.vyd. Praha:Portál, 2016. 464 s. ISBN 978-80-262-1123-5

LECHTA, V., *Základy inkluzivní pedagogiky: dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. 1.vyd. Praha:Portál, 2010 .440 s. ISBN 978-80-736-679-7

MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí se zdravotním postižením na základních školách v České republice: výzkumná zpráva*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1045-1.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1733-3.

SPIPKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 311 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8942-9.

TANNENBERGEROVÁ M., KRAHULOVÁ. K., *Nejlepší škola je inkluzivní*. Liga lidských práv, Brno 2011, 11s.

TANNENBERGEROVÁ, M. *Průvodce školní inkluzí, aneb, Jak vypadá kvalitní základní škola současnosti?*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-008-1.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, MŠMT, Praha 2017

Zákony:

Zákon č. 2/1993 Sb. ze dne 16. 12. 1992, 1. 1. 1999, *Listina základních práv a svobod*, ve znění pozdějších předpisů: 1. 1. 1999. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/listina-zakladnich-prav-a-svobod/>

Zákon č. 561/2004 ve znění účinném do 31. 8. 2017 *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*. 2017. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

Zákon č. 563/2004, ze dne 24. 9. 2004, *O pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů*. Platný od 1. 9. 2012. Dostupné z:<http://www.msmt.cz/dokumenty/aktualni-zneni-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich-k-1-zari>

Vyhláška č. 27/2016 Sb., *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění účinném od 1. 1. 2018* [online]. [cit. 12.10.201]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlasaka-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2>

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením

Internetové zdroje:

Asistent pedagoga. *Nuv.cz*[online]. [cit. 18.4.2019]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/ap>

doc. Mgr. PaedDr. J. MICHALÍK, Ph.D., Mgr. J. MONČEK, PaedDr. P. BASLEROVÁ. STUPNĚ PODPŮRNÝCH OPATŘENÍ. *Katalog podpůrných opatření*[online]. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z <http://katalogpo.upol.cz/obecna-cast/3-komu-jsou-podpurna-opatreni-urcena/3-1-stupne-podpurnych-opatreni/>

Asistentpedagoga.cz [online]. [21. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/kvalifikacni-predpoklady>

Školská poradenská zařízení (ŠPZ). *Nuv.cz*[online]. [cit. 31. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pedagogicko-psychologicke-poradenstvi/skolska-poradenska-zarizeni>

Slovník-cizích-slov.abz.cz. [online]. [21. 4. 2019]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/integrovaný>

Seznam použitých zkratk

ADHD	Attention Deficit Hyperactivity Disorder, hyperaktivita s poruchou pozornosti
AP	Asistent pedagoga
DVPP	Další vzdělávání pedagogických pracovníků
IVP	Individuální vzdělávací plán
LMR	Lehká mentální retardace
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PPP	Pedagogicko-psychologická poradna
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP-LMP	Rámcový vzdělávací program a příloha Rámcového vzdělávacího programu upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SPC	Speciálně pedagogická centra
SVP	Speciální vzdělávací potřeby
SVP	Střediska výchovné péče
ŠVP	Školní vzdělávací program

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1.....	85
Příloha č. 2.....	89

**DOTAZNÍK K INKLUZIVNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SPECÁLNÍMI
VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE**

- pro asistenty pedagoga

Dobrý den, jsem studentkou evangelické teologické fakulty Karlovy univerzity v Praze a prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku. Jeho výsledky budou součástí mé diplomové práce.

Děkuji, Kateřina Hůlová

1. Na jakém stupni ZŠ vykonáváte pozici asistenta pedagoga:

- a) na 1. stupni
- b) na 2. stupni

2. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) akreditovaný kurz pro asistenty pedagoga
- b) střední pedagogické vzdělání s maturitní zkouškou
- c) vyšší odborné pedagogické vzdělání
- d) bakalářské nebo magisterské pedagogické vzdělání

3. Máte v plánu si v budoucnu zvyšovat kvalifikaci dalším studiem?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

4. Myslíte si, že jste dostatečně informována o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) ano, jsem dostatečně informována
- b) spíše ano
- c) spíše ne - uvítala bych další informace, např. nějaké školení
- d) ne

5. Kde nejčastěji získáváte informace o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami? (Můžete označit i více odpovědí).

- a) vedení školy
- b) Pedagogicko-psychologická poradna
- c) Speciálně pedagogické centrum
- d) internet
- e) jiné – uveďte prosím kde.....

6. Vzděláváte se sama v oblastech, které se týkají žáka se speciálními vzdělávacími potřebami? Pokud ano, jak?

- a) ano.....
- ne) ne

7. Nabízí Vaše škola další vzdělávání v oblasti inkluze?

- a) ano.....
- b) ne

8. Pracujete jako asistent pedagoga s žákem ve stejné třídě jako se učí ostatní žáci?

- a) ano, vždy
- b) ne vždy, někdy pracujeme odděleně
- c) téměř nikdy

9. Jaké speciální metody a přístupy nejvíce využíváte při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) speciální učebnice, speciálně pedagogické pomůcky
- b) vzdělávání žáka mimo kmenovou třídu
- c) snížení počtu žáků ve třídě
- d) přítomnost dalšího pedagogického pracovníka, asistenta, odborníka
- e) žádné
- f) jiné – uveďte jaké.....

10. Jaké konkrétní techniky práce a podpůrné prostředky využíváte při výuce?

.....
.....

11. Jaké omezení má žák, se který má SVP a se kterým pravidelně pracujete?

.....
.....

12. Pomáháte učiteli i při výuce ostatních žáků?

- a) ano
- b) ne

13. Podílíte se na sestavování IVP? Pokud ne, z jakého důvodu?

- a) ano
- b) ne.....

14. Jak hodnotíte spolupráci Vás a učitele?

.....
.....

15. Spolupracuje se zákonnými zástupci žáka? Pokud ano, jak spolupráce probíhá?

- a) ano
- b) ne

16. Vidíte při vzdělávání žáků se SVP nějaká pozitiva?

- a) ne
 - b) ano
-
.....

17. Vnímáte nějaké nevýhody při vzdělávání žáků se SVP?

a) ne

b) ano

.....

.....

.....

18. Považujete se za rovnocenného člena pedagogického sboru?

a) rozhodně ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) rozhodně ne

19. Můžete svými slovy vyjádřit, co je to inkluze, inkluzivní vzdělávání?

.....

.....

.....

.....

DOTAZNÍK K INKLUZIVNÍMU VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SPECÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE – pro učitele

Dobrý den, jsem studentkou evangelické teologické fakulty Karlovy univerzity v Praze a prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku. Jeho výsledky budou součástí mé diplomové práce.

Děkuji, Kateřina Hůlová

1. Na jakém stupni ZŠ učíte:

- a) na 1. stupni
- b) na 2. stupni

2. Jaká je délka Vaší pedagogické praxe?

- a) 0 – 5 let
- b) 6 – 10 let
- c) 11 – 15 let
- d) 16 – 20 let
- e) 21 let a více

3. Pracujete ve Vaší třídě s žákem se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) ano
- b) ne

4. Máte vědomosti ze speciální pedagogiky? Jak jste informace ze speciální pedagogiky získala?

- a) ano.....
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

5. Myslíte si, že jste dostatečně informována o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) ano, jsem dostatečně informována
- b) spíše ano
- c) spíše ne – uvítala bych další informace, např. nějaké školení
- d) ne

6. Vzděláváte se sama v oblastech, které se týkají dětí se speciálními vzdělávacími potřebami? Jakým způsobem?

- a) ano.....
- d) ne

7. Jaké speciální metody a přístupy nejvíce využíváte při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) speciální učebnice, speciálně pedagogické pomůcky
- b) vzdělávání žáka mimo kmenovou třídu
- c) snížení počtu žáků ve třídě
- d) přítomnost dalšího pedagogického pracovníka, asistenta
- e) žádné
- f) jiné - uveďte jaké.....

8. Jaké problémy nejčastěji řešíte při výuce žáka se SVP? (lze uvést více možností)

- a) náročnější přípravu na vyučování
- b) nedostatečná znalost ze speciální pedagogiky
- c) nedostatečné množství vhodných speciálních pomůcek
- d) chybějící asistent pedagoga
- e) nezájem spolupráce ze strany rodiny žáka
- f) jiné, uveďte prosím jaké?.....

9. Co by Vám usnadnilo výuku žáků se SVP? (lze uvést více možností):

- a) vzdělávání dle individuálního vzdělávacího plánu žáka
- b) snížený počet žáků ve třídě
- c) asistent pedagoga
- d) osobní asistent
- e) vybavení speciálními školními pomůckami
- f) speciální pedagog a školní psycholog
- f) jiné, uveďte prosím

10. Myslíte si, že jste schopni vhodně přizpůsobit obsah vzdělávání, upravit formy a metody vzdělávání v souladu s potřebami všech žáků?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

11. Vidíte při vzdělávání žáků se SVP nějaká pozitiva?

a) ne

b) ano – uveďte jaká

.....
.....
.....

12. Vnímáte nějaké nevýhody při vzdělávání žáků se SVP?

a) ne

b) ano – uveďte jaká

.....
.....

13. Pokud byste pracovala ve třídě s žákem se SVP, ocenila byste spolupráci s asistentem pedagoga?

a) rozhodně ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) rozhodně ne

14. Je dle Vašeho názoru práce asistenta pedagoga přínosem k žákovi se SVP?

a) rozhodně ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) rozhodně ne

15. Vnímáte vaši spolupráci s asistenty pedagoga kladně?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

16. Rozvoj jakých oblastí by pomohl vaší škole ke zlepšení vzdělávání žáků se SVP?

- a) Profesní příprava učitelů
- b) Materiální a finanční podmínky
- c) Spolupráce s rodiči
- d) Jiné

17. Jaké konkrétní podmínky by mohly vaší škole pomoci při zlepšení podmínek inkluzivního vzdělávání?

Prosím uveďte

.....
.....
.....

18. Cítíte od vedení školy podporu při realizaci zlepšování vzdělávání žáků se SVP?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

19. Myslíte si, že je vaše škola inkluzivně orientovaná?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne

20. Můžete svými slovy vyjádřit co je podle Vás inkluzivní vzdělávání?

.....

.....

.....

.....